

TORIL B. LYGSTAD • EDEL MONSEN

OAHPAHEADDJIBAGADUS

TORIL B. LYGSTAD • EDEL MONSEN

VUONAIN 1

Fáddághpa 1.-2. ceahkkái

ČállidLágádus

SISDOALLU

1. GEALBOULBMILAT	4
2. SISDOALU, BARGOVUGIID JA ÁVDNASIID OPPALAŠGEAHČASTAT	5
3. HÁMÁDAT: OVDABARGGUID, OLGOBARGGUID JA MAŇNEBARGGUID JUOHKIN	6
4. SIIDDUS SIIDUI BAGADUS	9
s. 3-4: Ovdasánit ja oahppomihttu	9
s. 5: Fiervvás	9
s. 6: Dán galggat oahppat:	10
s. 7: Sang <i>Suga mađđái</i>	11
s. 8: Sámi alfabehta	11
s. 9: 1. Alfabehta	13
s. 10: 2. Mat dus leat lávkkas?	14
s. 11: 3. Mu lávka	15
s. 12: 4. Gohtesajis	15
s. 13: 5. Min gohtesadji	16
s. 14: Mearraguolit	16
s. 15: 6. Makkár guolit leat fierpmis?	18
s. 16: 7. Guolit	18
s. 17: 8. Mat dát leat?	18
Lávlla <i>Gos lea guolli?</i>	18
s. 18: Mearralottit	19
s. 19: 9. Lottit	19
s. 20: Skálžžut	20
s. 21: 10. Skálžžut	20
s. 22: Logut	20
11. Galle?	20
s. 23: 12. Galle dus leat?	21
s. 24: Ivnnit	22
s. 25: 13. Loga, ivdne ja čále logu	23
s. 26: 14. Ivnnit	23
s. 27: 15. Guldal ja ivdne!	23
s. 28: Fiervvás	24
s. 29: 16. Fiervvás	24
s. 30: 17. Luonddunamahusat	25
18. Sámi báikenamat	25
s. 31: 19. Makkár sániid don gulat?	25
s. 32: 20. Mital mat leat govassat	26
21. Oahppit meahcceskuvllas	26
5. OLGOBARGU	26
Mii vuolgit meahcceskuvlii	26
Lávostallan	27
Dolastallan	28
Gohtesajis	29

Lávkkas	29
Luonddubálggis	30
Biebmu	31
Lávlagat ja stoahkan	32
Sámi báikenamat	35
Mearraguolit	36
Šattut ja lieđit	36
Muorjjit	37
Skálžžut	38
Fiervvás	38
Lávlun- ja muitalanboddu	39

1. Gealboulbmilat

Dán oahpaheaddjibagadusa oppalaš oasi kapihttalis 7 ovdanbuvttiime tabealla, mii čájeha oahppigihppagiid ja gealboulbmiliid ovtastusa Máhttoloktema mielde. Vulobealde lea oppalašgeahčastat mii čájeha gealboulbmiliid mat gustojit dássái 1b. Vaikko moai VVV:s letne válljen giddet fuopmášumi fágaiddgaskasašvuhtii ja sámi kultuvrra iešguđet-gelágán beliide, de várehetne maiddáí sámegeiela nubbigiela ulbmiliid, muhto ean buot ovttá vuđolaččat gal.

DÁSSI 1B

Njálmmálaš gulahallan

Oahppi galgá máhttit:

- guldalit, duhkoraddat ja geahččaladdat sámi giellajienaiguin, -stávvaliiguin, sániiguin, riimmaiguin, ritmmaiguin ja nuohtain (intonašuvnnain)
- dadjat sániid ja álkis cealkagiid
- dearvvahallat, giitit ja ovdehit iežas
- mitalit iežas ja earáid birra
- guldalit njálmmálaš teavsttaid ja dovdát sániid ja dajaldagaid mat gullet árgabeaivválaš dilálašvuodaide
- oassálastit hárbjehán árgabeaivválaš humademiide
- háladit govaid birra álkis dajaldagaiguin
- lohkat 0-100 ja atnit loguid álkis háladeamis

Čálalaš gulahallan

Oahppi galgá máhttit:

- lohkat stuorra ja smávva bustávid
- juohkit sániid stávvaliidda
- dovdát sátnegovaid
- lohkat oanehis sániid ja stávvaliid báhpáris ja šearpmas
- čállit smávva ja stuorra bustávid ja geahččaladdat sániiguin iežas giehtačálloš ja boallobeavddis
- bidjat oktii álkis sániid oanehis cealkkan

Giella, kultuvra ja girjjálašvuotta

Oahppi galgá máhttit:

- hupmat sámegeiela ja dárogeiela giellajiena ja bustáva ovtastusa birra
- geahččaladdat sátnehámiiguin ja háladit sátnehámiid ja mearkka-huserohusaid birra
- háladit sámi giela ja dilálašvuodaide birra main veadjá leamenávkálaš máhttit sámegeiela
- guldalit ja leat mielde juigosiid, lávlagiid, riimmaid ja hoahkamiid ovdanbuktimis
- guldalit ja dovdát giela álkis mitalusaid, máidnasiid, govaid, spealuid ja tv-programmaid bokte
- atnit vahkkobeivviid, mánuid ja gávccii jagiáiggi namahusaid
- atnit sámi bivttasnamahusaid, dovdát iešguđege guovllu sámi gávttiid

2. Sisdoalu, bargovugiid ja ávdnasiid oppalašgeahčastat

Ulbmilat ja oasse-ávdnasat	Oahppanulbmil: <ul style="list-style-type: none"> Máhttit sániid dávviriin mat leat goahtesajis Máhttit mitalit mii sus lea mátkelávkkas Máhttit sámegeillii sániid guolli, loddii, skálžu, fanas ja návsti Máhttit namahit uhcimustá guokte guoli, guokte mearralotti ja guokte skálžžu Máhttit mitalit maid fiervvás sáhtta gávdnat Máhttit muhtin sámi luonddunamahusaid Máhttit muhtin sámi báikenamaid Máhttit lávlaga <i>Suga mađđái</i> 	Oasseávdnasat: <ul style="list-style-type: none"> Alfabehta Lávkkas Goahtesajis Mearraguolit Mearralottit Skálžžut Logut Ivnnit Fiervvás Luonddunamahusat Báikenamat 	Giellaoahppa: <ul style="list-style-type: none"> Alfabehta ja sámi giellajienat
Bargovuogit	Lohkan: <ul style="list-style-type: none"> bustávid sániid cealkagiid báikenamaid 	Sárgut/ivdnet: <ul style="list-style-type: none"> sárgut fáddái sárgut ja ivdnet bagadallamiid mielde bidjat sárgáid sániid ja govaid gaskii bidjat sárgáid dáru ja sámi sániid gaskii ivdnet gova bagadallamiid mielde 	Guldalit ja hupmat: <ul style="list-style-type: none"> jearrat álkis jearaldagaid vástidit álkis jearaldagaid mitalit guldalit jitnositlohkama
	Čállin: <ul style="list-style-type: none"> bustávid sániid govaide cealkagiid govaide báikenamaid 	Lávlagat: <ul style="list-style-type: none"> <i>Suga mađđái</i> <i>Guollevávlla</i> <i>Golbma guoláža lávlla</i> <i>Alfabehtalávlla</i> 	Duhkoraddan ja praktihkalaš bargobihtát skuvllas: <ul style="list-style-type: none"> ráhkadit borramuša ráhkadit šaddočájáhusa ráhkadit seaidneaviissa ráhkadit šibitdálu ja ákvariuma sátneoahppanspealut breahhtaspealut ja biŋgo dramatiseren leat mielde lávlunstohtkosis
	Praktihkalaš bargobihtáevttohusat/olgo bargoevttohusat meahcceskuvlii: <ul style="list-style-type: none"> cegget leairra ja cahkkehit dola borramušráhkadeapmi luonddubálggis oaggun murjen stoahkanaktivitehtat, lávlun ja drama čoaggit šattuid suokkardit fiervvá 		

<p>Lasse-ávdnasat</p>	<p>VVV mildosat – oppalaččat VVV 1-4 várás: Bingobreahtta, Bustávva- ja sátnebingo Bustávvaakoarttat, Alfabehta Muitalus: Boradanboddu mearragáttis Lávlagat ja hoahkamat Sátnelistu: Goahtesaji barggut ja doaimmat vuonas Sátnelistu: Kulturhistorjá vuonas Sátnelistu: Luonddunamahusat vuonas Sátnelistu: Málestit Bagadusat Vástádusakoarttat, Duohta vai gielis Bagadus bingospealuid geavaheapmái Bagadus labyrintaspealuid geavaheapmái Bagadus sátneohppankoarttaid geavaheapmái Bagadus cealkkabuđaldusa geavaheapmái Bagadus jearaldatkoarttaid geavaheapmái</p> <p>Vuonain 1 mildosat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Evttohus luonddubálgái 2. Ivdne guliid 1 3. Ivdne guliid 2 4. Ivdne gova 5. Návsti 6. Buđaldusspealubrihka 7. Vástádusárka luonddubálgái 	<p>Sátneohppankoarttat: Fiervvás, govva-teaksta (<i>Vuonain 1</i>) Fiervvás, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>) Lávkkas 1, govva-govva (<i>Vuonain 1</i>) Lávkkas 1, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>) Mearraguolit, govva-govva (<i>Vuonain 1</i>) Mearraguolit, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>) Mearralottit, govva-govva (<i>Vuonain 1</i>) Mearralottit, govva-teaksta (<i>Vuonain 1-2</i>)</p> <p>Bingo: Fiervábingo Guolle- ja loddebingo</p> <p>Breahttaspealut: Fierválabyrinta 1 Fierválabyrinta 2 Fiervvás</p> <p>Cealkkabuđaldus: Fiervvás Ivnnit Meahcceskuvllas</p> <p>Civzzakoarttat: Ivnnit 1 (<i>VVV 1</i>) Logut 1 (<i>VVV 1</i>) Mearraguolit Mearralottit Meahcceskuvllas</p>	<p>Sátnebankokoarttat: muorat, dolla, riššat, lávvu, lávka, gáffal, baste, niibi, guksi, niesti, gahpir, fáhcat, leasttut, ullobáidi, ullobvssat, loddi, guolli, návsti, vanca, skálžžut</p> <p>Plánššat: Alfabehta Dolastallan Logut 0-10 Logut 11-20 Logut 10, 20 ... 100 Fiervvás Ivnnit Lávostallan Lávus Meahcceskuvllas Mearraguolit Mearralottit Šattut mearragáttis Skálžžut Stáffu</p>
------------------------------	---	--	---

3. Hámádat: Ovdabarguid, olgobarguid ja mañjebarguid juohkin

Dán oahpaheaddjebagadusa oppalaš oasis (gč. kapihtal 10) meroštalaime dan vihtta muttu mat meahcceskuvllas galggašedje leat. Dás giddejetne fuopmášumi dan golmma muddui main ávdnasat leat heivehuvvon dihto fáddái ja ahkeceahkkái, namalassii ovdabargui, olgobargui ja mañjebargui, ja bagadetne earenoamážit din geat galgabehtet bargat *Vuonain 1*. Ohpíhii deattastetne ahte buot dát muttut lea deatalaččat čiekŋalitoahppamii, mii maiddá lea guovddáš áhta [Fremtidens skole/ Boahhteáiggi skuvllas](#).

OV DABARGU

Vái oahppit galget buoremus lági mielde ávkašuvvat giella-oahpahas meahcis, de lea ovdabargu skuvllas deatlaš. Moai letne vásihan ahte oahppit sihke árttalaččabut oahppet ja lassin muitet sániid ja dajaldagaid buorebut jus sii meahcceskuvlla

veagas ovddalgihtii leat boktán duogášmáhtuset ja áicán maid galget oahppat. Buorre ovdabargu dahká nappo vuđđosa oahppamii ovddos guvlui.

Moai oaivvildetne ahte golbma diimmu luohkkálatnjaaktivi-
tehtat leat áibba uhcimusgáibádus ovdabargui, muhto sáhtta áinnas atnit sakka eanet diimmuid. Diimmut eai galggašii čohkkejuvvot ovttá beaivái, dasgo oahppit galggašedje oážžut dili vuodjudit oahpa diimmuid gaskkas – ja áinnas bargat dainna veaháš ruovttus maid.

Vuonain 1 álgošiddut leat oaivvilduvvon ráhkkaneapmin din iežadet meahcceskuvlii. Moai letne eastan «bealljemerkmis» dihto logu siidduid oahppigihppagis ovdabargui, dasgo meahcceskuvla lágiduvvo iešguđege láhkai iešguđege guovllus Sámis: Muhtin skuvllain leat meahcceskuvllat nugo misge, eará skuvllat ovttasbarget giellalávvguid/giellačoahkkanemiid hárrái, ja fas earáin leat máŋga oanehet meahcceskuvlla beaivelahkkin dahje olles beaivin mat leat biđgejuvvon miehtá skuvlajagi.

Dasgo mii Olmmáivákki skuvllas leat várren áiggi meahcceskuvlaseamet nuppi vahkkui maŋŋá go skuvla lea álgán čakčat, de lea mis veaháš uhccán áigi ovdabargui: Dávjá mii eat olle guhkkelii go siidui 7 ovdal go galgat sirdit luohkkálanja olggos. Buot buoremus lea jus sáhtta guhkibut bargat, jus lágideami dáfus nu soahpá. Molssaevttolaččat, jus ii galgga leat máŋgga-beaivásaš meahcceskuvla ollege, muhto jus galget baicca smávva olgomátkkážat, de sáhtta *Vuonain 1* iešguđege fáttáin bargat dan ortnegis go háliida, ja meahcceskuvllas geavahit praktihkalaš aktivitehtaid gihppaga bargobihtáid gaskkas.

OLGOBARGU

Olgobargguin oaivvildetne meahcceskuvlla sisdoalu ja praktihkalaš aktivitehtaid. Dán bagadusa kapihttalas 5 gávnnat guoigalusaid mo sáhtat plánet ja čađahit iešguđetgelágan aktivitehtaid nu ahte oahppit ožžot oahppanbohtosa meahcceskuvllas. Moai letne maid váldán mielde sátn- ja dajaldatovdamearkkaid mat sáhttet leat ávkkálaččat.

Muitte váldit mielde kámara ja juohkit ovddasvástádusa govemis buot aktivitehtaid, dasgo iežaset govat sáhttet maiddáit leat deatalaš oassi maŋne bargus.

MAŊNEBARGU

Maŋne bargguin oaivvildetne barggu man oahppit barget skuvllas olgoaktivitehtaid maŋŋá. Maŋne bargu lea earret eará organiseret ja systematiseret daid, maid oahppi lea vásihan ja dovddiidan luonddus, ja hárjehallat sániid ja dadjanvugiid maid oahppi lea gullan doppe. Nugo áigeatnu ovdabargui lea sorja-vaš meahcceskuvlla rámmafáktoriin, nu lea maiddáit áigeatnu maŋne bargui. Beroškeahhtá rámmafáktoriin lea *Vuonain 1*

>>>

ráhkaduvvon addin dihtii ohppiide vejolašvuođa bargat buot fáttáiguin mat leat ovdanbuktojuvvon álggahettiin. Guđe muttus iešguđege bargobihtá galgá čovdojuvvot, mearridat don gii leat oahpaheaddji. Moai ean leat nappo «bealljemerken» earenoamáš beliid maŋnebarggus.

Sáhtá diehtelasat bargat gihppaga teavsttaiguin ja bargobihtáiguin vaikko ii leat leamaš meahcceskuvllas, dahje ii leat bargan buot fáttáiguin sámegillii olgun. Dalle ferte bargat vuđolaččabut iešguđege áđain, dasgo ohppiin eai leat nu galle čujuhusčuoggá, dovddiidusa ja «fakki» madda henjejit sániid ja dajaldagaid go sis geat leat fitnan meahcis ja leat gullan ja geavahan giela praktihkalaš dilálašvuođain.

Lea čielggas ahte mađe eanet oahppit leat bargan fáttáin ovda-barggus dahje olgobargomuttus, dađe álkibut ipmirdit maŋne-bargomuttus – oahpes áššit ipmirduvvojit dávjá «álkin», ja ipmirduvvojit johtileappot go dat mat leat ođđasat ja váddásat.

Buot diimmuid maŋnebargui ii berre čohkket ovtta dahje guovtti beaivái, dasgo oahppit dárbbasit áiggi giedáhallat ja vuodjudit oahppanávdnasiid diimmuid gaskka, ja áinnas bargat veaháš ruovttus maid vái ožžot nu buori oahppanbohtosa go vejolaš. Sáhtá áinnas geavahit olles dahje bealle beaivvi maŋnebargui dalá maŋná meahcceskuvlabeivviid/fáddábeivviid, muhto ferte maddái várret diimmuid vahkuin das maŋná. Olmmáivákki skuvllas mii bargat *Vuonain 1* fáttáin olles čavčča, áinnas gitta skábmamánui goas nu, dassáži go álgit fáttáin *Skábmá ja juovllat*.

Jus lehpēt buktán šattuid váris, de sáhttibehtet maŋnebargomuttu áinnas álgit šattuid systematiseremiin. Ráhkadehket šaddočájáhusa dahje minišaddočoakkáldaga, ja atnet sihke sámi ja dárú šaddonamaid. Dát leat heivvolaš áigi geardduhit maid leat oahppan fiervvášattuid birra. Maid muitet oahppit olgoskuvllas? Geavahehpēt šaddoplánšša, *Šattut mearragáttis*, ja šaddočoakkáldaga veahkkin. Dát bargobihtá boahtá fas gaska-ceahkis, muhto dalle stuorát viidodagas mas leat eambo šattut.

Šaddočoakkáldat:

Lukkari, Toivo og Heikkiarmas Lukkari, 1992: *Šattut Sámis*. Davvi Girji o.s.

Olsen, Ingunn, 2011: *Šattut*. Idut.

Duddjonbarggut main atná luonddus čoaggin ávdnasiid, leat vuogas maŋnebargoaktiviteahtat. Dás lea dušše miellagovvadás mii ráddje. Dáppe gávnna muhtin guoigalusaid:

<http://www.uteskoleveven.no/ting/index.asp>

www.pinterest.com gávnna ollu inspirašuvnna.

Viidáseappot bargabehtet bihtáiguin mat gullet gihppagii, aktiviteahttaiguin, gullevaš sátnebáŋkokoarttaiguin, sátneoahppan-koarttaiguin ja spealuiguin.

4. Siiddus siidui bagadus

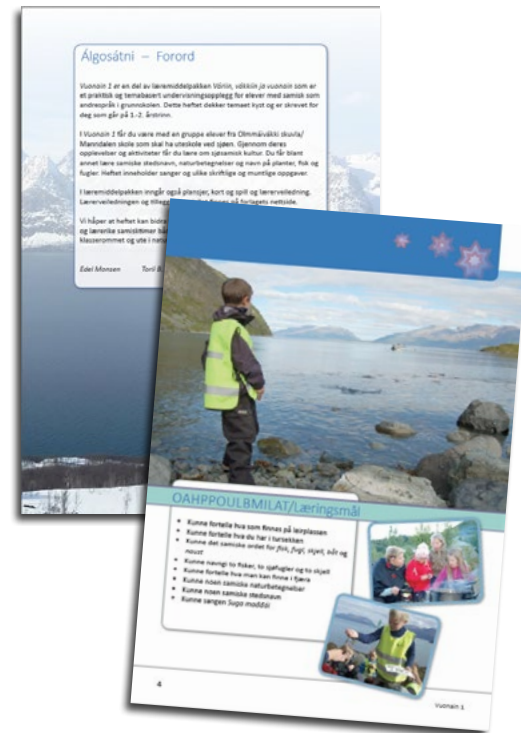
s. 3-4: Ovdasánit ja oahppomihttu

Geavat vehá áiggi oahpásmuvvat gihppagiin vuosttas diimmus. Mital man birra galget oahppat, ja maid mihtut mearkašit. Čilge mihttuid ja čájjet áinnas ovdamearkkaid. Jus skuvla ii geavat olles čadaheami *Váriin, vákkiin ja vuonain*, berre oahpaheaddji válljet mihttuid mat leat áigeovdilat sidjiide, vai dihtet maid juste sii galget oahppat.

Háleštehpet govaid birra álgo- ja 4. siiddus. Divtte ohppiid jurddašallat maid áicet. Mo son sii jáhkket Ommáivákki skuvlla mánáin leat leamaš meahceskuvllas vuonas?

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- áddet maid ohppet
- oažžut fuomášumi ja berošteami fáddái

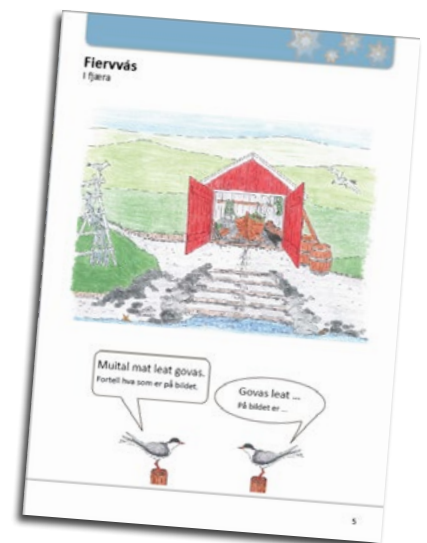
s. 5: Fiervvás

Illustrašuvdna siidu 5 lea oaivilduvvon dego «uksa govken» ja sáhtta lasihit /aktiviseret ohppiid duogášdieđuid. Illustrašuvnnas leat muhtin oahppit mátkkis mearragáttis, ja eanaš oahppit gal sihkkarit dovdet dilálašvuoda, juogo mátkkiin mánáidgárddis, skuvllas dahje bearrašiin. Muhtin oahppit várra muitet maddái sániid ja dajahusaid maid ovdal leat oahppan.

Gova geahčadeami oktavuodas soitet oahppit fuobmát ahte sii juo máhttet fáttá birra juoga, ja dát ráhkada máhttindovdu ja hálu eambo oahppat. Oahppit sáhttet áinnas háleštit gova birra guovttá, gávnnanhan dihtii maid máhttet, ovdal čoahkkáigeasu joavkkus. Lea vuogas ahte oahpaheaddji vázzáš luohkkálanjas áicat ohppiid, vai beassá veahkehit dárbbu mielde, ja duođaštit dan maid oahppit juo máhttet jus leat eahpesihkkarat. Vásihusat leat ahte oahppit liikojit bargat guovttis, danin go ii leat nu várálaš hállat sámegeiela go leaba guovttá, dan sajis go livčcii lean stuorát joavkkus. Dán lági mielde lea álkit ohppiid oažžut doibmiid.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- lasihit iežaset duogášdieđuid

Háleštehpēt maid oaidnibehtet govás. Ávžžut ohppiid vuoruid mielde muitalit: «*Muital mat leat govás!*» Muhtin oahppit soitet máhttit dušše eanjilsubstantiivvaid, ja earát fas vástidit olles cealkagiin. Oahpaheaddji sáhtta veahkehit ohppiid álkes álgincealkagiin, nu go ovdamearkka dihtii:

Fiervvás lea ...

Govás lea ...

Govás mon oainnán ...

Áigeuovdilis substantiivvat: *loddi, skávli, guolli, jielli, návsti, gieddi, vanca, áirrut, fierbmi, fiervá, mearra, guollekása, nástereabbá, gáranasruitu, stáffu, gávvalat*

Áigeuovdilis cealkagat: *Govás lea rukses návsti. Govás lea skávli. Vanca lea návsttis. Nástereabbá lea fiervvás. Mon oainnán guliid, geđggiid, áirruid...*

s. 6: Dán galggaht oahppat:

Siidu 6 gihppagis gávnnaht govásátnelisttu maid oahppit berrejit oahppat barggadettiin *Vuonain 1*. Bajilgovva lea ráhkaduvvon vai oahppit álkidit oidnet maid galget oahppat, ja ahte sáhttet geavahit siiddu sátnelistun dárbbu mielde. Sánit leat juhkon golmma oassái: *Goahtesajis*, *lávkkas* ja *fiervvás*. Heive bures ahte oahppit ožžot ruovttubargun oahpat muhtin sániid dán siiddu. Berrešii maid váhnemiid movttiidahttit hárhjehallat mánáiguin ovtta. Juoge sániid oahpahallama oahppanáigodahkii, ja máhccet dán siidui dárbbu mielde.

Buot sánit siidu 6 gávdnojit sátnebánjkoarttain. Áinnas geavot sátnebánjkoarttaid oahpahettiin ođđa sániid. Čájjet koarttaid ovttaid mielde ja jeara: «*Mii dát lea?*» dahje «*Mat dát leat?*» Gearddut sániid muhtin háviid jus oahppit eai máhte, ja bivde ohppiid geardduhit dáid. Bija koarttaid távval ravidii barggadettiin. Oahpaheaddji mearrida galle, ja makkár sátnebánjkoarttaiguin ain bargat juohke diimmus. Sániid maid leat oahppan oktasaš joavkkus, darvvihat seaidnái «*mii-máhttitkoartan*», ja sániid maid eai vel máhte, leat gihpus boahhte diibmui. Ruovttubargun sáhttet dalle hárhjehallat muhtin sániid, mat eai leat vel seaidnái darvvihuvvon.

Oktasaš boadusin jovkui sáhtta leat ahte buot sátnebánjkoarttaid leat seainnis. Oahppit lávejit liikot dán vuogi sániid oahppat, ja buohkat joavkkus sáhttet oasálastit maid máhttet ahte eanemus koarttat leat seainnis. Juohke diimmu manjá leat ođđa koarttat seainnis. Áinnas gearddut duos dás ain koarttaid.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid ja hárhjehallat dáid dadjat

Jus dáinna vugiin válljet bargat sátnebánjkokoarttaiguin, de lea buorre liiba oahpahallat maiddá loguid sámegillii 10 dahje 20 rádjái. Lohkket sihke *mii máhttit*-koarttaid ja koartagihppu maiddá oahppit leat eahpesihkkarat. Oahpaheaddji oktan ohppiin sáhttet oktii njálmmiid lohkat, dahje diktit ain hávil ođđa oahppi geahččalit. Ságastallet dan birra gos leat eanemus koarttat – seainnis vai távvalravddas.

Evttohusat joatkkabargguide:

1. Sátneoahppankoarttat *Fiervvás ja Lávkkas*

Barget áinnas *Fiervvás* dahje *Lávkkas* sátneoahppankoarttaiguin, hárbhallandihtii sániid. Sátneoahppankoarttat leat guovtti hámis, okta gihppu gos leat dušše govat ja nubbi mas leat govvakoarttat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

2. Speallat *Fiervábingo*

Divtte ohppiid speallat *Fiervábingo*, dát lea hui vuogas doaibma oahppat eanet sániid. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

3. Speallat *Fierválabyrinta*

Oahppit sáhttet speallat *Fierválabyrinta* hárbhallan dihtii sániid eanet. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#). Dát ja eará spealuid sáhttá geavahit poastan stášuvdnaoahpahusas.

s. 7: Sang: *Suga mađđái*

Ságastallet man birra lávlla lea ja lávllon ohppiiguin ovttas. Lonut namaid lávlagis ohppiid namaide. Šuokŋa lea seamma go *Ro, ro til fiskeskjær*, ja ollugat ohppiin máhttet juo dán mánáidgárddi rájes.

Oahppit sáhttet áinnas sárgut govaid lávlagiid ja darvvihit dáid seaidnái.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat/geardduhit *Suga mađđái* lávlaga
- guldalit ja oassálastit lávlumis

s. 8: Sámi alfabehta

Oahpaheaddji ferte veardidit man ollu galgá deattuhit sámi alfabehta oahppat, ferte oaidnit man guhkás oahppijoavku lea ollen lohkan- ja čállinoahpaheamis. Jus ii leat áige guovdil ahte oahppit vuosttas ceahkis galget bargat olles alfabehtain, de sáhttá sáme gieloahpaheaddji álggahit sámi alfabehta oahpaheami seammás go maiddá dárogieloahpaheaddji oahpaha ođđa bustávid dárogiel alfabehtas.

Henge alfabehtaplánša ja/dahje bustávakoarttaid alggahandihtii/geardduhandihtii bustávid. Čále áinnas muhtin sániid mas leat sámi bustávat, ja divtte muhtin ohppiid gávdnat dáid bustávid. Hárbhallat dadjat/daguhit.

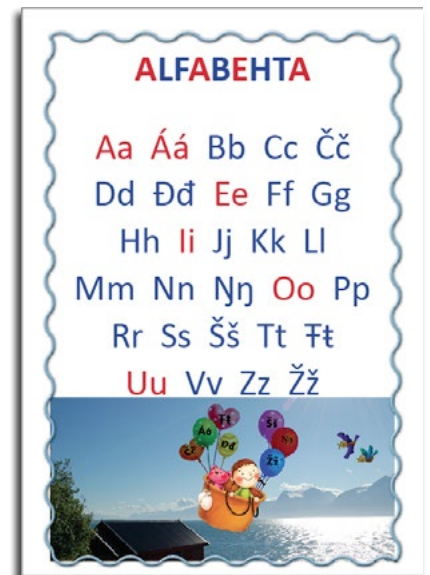
>>>

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahpásmuvvat/geardduhit sámi alfabehta ja sámi giellajenaide

Háleštehpēt dan birra ahte sámi ja dárú alfabehta lea guovtte-
lágan. Jus joavkku lea gearggus dasa, de heive atnui váldit/
geardduhit vokálaid ja konsonánttaid birra. Oahppit geat
máhttet dárú alfabehta, sáhttet gávdnat makkár bustávát *eai*
leat dárú alfabehtas, nappo bustávaid mat leat sierralágan sámi
alfabehta ektui. Sii sáhttet maiddá gávdnat makkár bustávát
leat dárú alfabehtas, ja mat *eai* gávdno sámialfabehtas. Muhtin
bustávát leat ovttá hápmásaččat, muhto lea earálágan jietna/
dadjan (ovdamearkka dihtii c, o, u).

Heive bures stoahkat ja geahččaladdat jienaiguin. Soaitá ahte
oahppit gávdnet jienaid mat heivejit iešguđetge bustávaide?
Ovdamearkka dihtii sáhttá š lea hušša-jietna, c sáhttá jietna mii
gullo go leat hissegis, č sáhttá jietna go bruvssa rabat jna.

Evttohusat joatkkabargguide:

1. Bustávakoarttat

Mii leat ráhkadan bustávakoarttaid sámi alfabehtii,
koarttaid gávnnat [dáppe](#). Dáid koarttaiguin sáhttet oahppit
hárjehallat bustávaid ja jienaid, ja ráhkadit bustávakoarttai-
guin sániid. Dii gávdnabehtet veahkki siidu 6:s.

2. Bustávabivdu

Dáid koarttaid vuodul sáhttet oahppit hárjehallat bustávaid.
Sáhttet maiddá geavahit koarttaid «čállit» sániid. Siidu 6
dahje sátnebárŋkokoarttat leat veahkkin. Lea ovdamunni
ahte čálihit ja lamineret moadde seahtta bustávakoarttaid,
jus áigot sátneráhkadeapmái geavahuvvot.

Mii sáhttit maiddá diktit ohppiid válljet sániid bajilčállagiin
siidu 6:s. Sániid sáhttet sii távvalii čállit nu ahte eará oahppit
besset geahččalit gávdnat sámi bustávaid.

3. Bustávaoahppanspeallu

Gávdnojit iešguđetlágan bustávaoahppan-/alfabehtaspealut
nugo breahttaspealut sámi lágádusain. Dáid sáhttá dingot
Girjjálašvuodaguoddázis/Litteratursenteret Kárášjogas dahje
njuolga lágádusas.

4. Lávlla Alfabehtalávlla

Mii leat ráhkadan sámi veršuvnna dárogielat alfabehta-
lávlagis šuknii *Twinkle, twinkle, little star*. Alfabehtalávлага
gávnnat [dáppe](#). Šuoŋa lávlagii gávnnat fas dás: <http://www.barnesanger.no/abc-sangen-alfabetsangen.html>

5. Digitála resurssat

www.ovttas.no fas gávnnaid áppaid maid sáhtta geavahit eambbo hárhallat alfabehta:

<http://ovttas.no/nb/node/16823>

<http://ovttas.no/nb/node/27113>

<http://ovttas.no/nb/node/27110>

6. Speala *Bustávvingo*

Ulbmil dáinna doaimmain lea čatnat oktii bustáva ja jiena. Juoge juohke oahppái bingobreahta. Oahppit devdet 12 iešguđetlágan bustáva breahttai, ovttá juohke ruktui. Sii sáhttet válljet buot daid 29 bustáva sámi alfabehtas. Oahppit gávdnet veahki alfabehtaplánššas dahje siidu 8:s gihpus. Bingobreahta gávnnaid [dáppe](#).

Go breahtat leat gárvásit devdon, de sáhtta bingoin álgit. Go oahpaheaddji dadjá ovttá bustáva, omd. Č, de ohcá oahppit leago sus Č breahtas. Jus leš, de bidjá ruossa dan ruvttu badjel. Oahpaheaddji fas dadjá nuppi bustáva, ja oahppi iská leago dát sus. Ja nie jotket dassái go buot 12 bustáva leat russejuvvon breahtas. Sus geas ovddimuš dievvá breahta, son vuoitá.

Bustávvingo sádjái sáhttet speallat sátnebingo. Oahppit galget dalle čállit sániid ruvttuide bustávid sádjái. Buot 12 ruvttu eai galgga devdot. Oahpaheaddji mearrida galle sáni oahppit galget čállit breahttai. Oahppit fertejit válljet sániid seamma listtas, omd. illustrerejuvvon sátnelista siidu 6:s dahje elliid- ja loddeplánššas.

s. 9: 1. Alfabehta

Dán bargobihtás galget oahppit vuohttit dahje čállit bustávid sámi alfabehtas. Hárhála daguheami ovttas ohppiiguin.

Hárhallan dihtii eanet sámi bustávid sáhttet oahppit ovda- mearka dihtii geavahit plastiliidna dahje boaluid hábmet eaŋkal bustávid, dahje čállit olles sániid. Oahppit geavahit alfabehtaplánšša veahkin jus leat dušše bustávid hábmemin. Jus galget čállit olles sániid, de sáhttet válljet sániid sátnelista siidu 6. Molssaevttolaččat sáhtte oahpaheaddji čállit muhtin sániid távvalii.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- vuohttit/spore dahje čállit sámi alfabehta
- guldalit ja dovdat sámi giella- jienaid

1. Alfabehta
Alfabetet

Máhtágo bustávid?
Cuovu dahje čále daid.

Kan du bokstavene? Spor eller skriv dem.

A _ Á _ B _ C _ Č _
D _ Đ _ E _ F _ G _
H _ I _ J _ K _ L _
M _ N _ Ŋ _ O _
P _ R _ S _ Š _ T _
F _ U _ V _ Z _ Ž _

s. 10: 2. Mat dus leat lávkkas?

Go oahppit ja váhnemat páhkkejit lávkkka beaivemátkái ja idjadanmátkái meahccái, de leat ollu biktasat ja biergasat mat galget mielde. Lassin eanemus dárbbášlaš dinggaid, váldit dávjá mielde vel juoga mii dagaha mátkki lihkostuvvama. Lea hui buorre ahte oahppit nu árrat go vejolaš leat dihtomielaččat mii lea dehálaš váldit mielde lávkii.

Ságastallet ohppiiguin mat berrejit leat mielde lávkkas. Geavat doarjjan sátnebánjkokoarttaid ja vejolaš oppalašgeahčastaga siidu 6. Soaitá ahte muhtin oahppit máhttet eará sániid go dát? Bardde koarttaid távvalravdii, ja bivdde ovttá ja ovttá oahppi viežžat ovttá dahje moadde koartta ja mitalit mat sis lávejit mielde, dahje ahte sáhtta leat lávkkas.

Oahpaheaddji jearrá ná: *Mat dus leat lávkkas?*

Gearddut frása dárogillii álggos go jearat gažaldaga ja dasto dárbbu mielde.

Oahppit sáhttet vástidit earjkilsániin dahje ná:

Mus lea/t ...

Lávkkas mus lea/t ...

Lávkkas leat ...

Dát lea buorre introduseren bargobihtá 2 maid sáhtta bargat páras, joavkkus, dahje guktot láhkai. Dás lea ulbmil ahte oahppit galget sárget rieggá birra dan maid lávejit bidjat lávkii. Sii geat máhttet čállit, čállet sániid čállinlinjjáide vuolleis siiddus go leat geargan. Oppalašgeahčastat siidu 6 lea buorre veahki jus dárbbášit muitit sániid. Loahpas galget mitalit guđet guimmideaset mat leat lávkkas. Dás aktiviserejit sániid ja frásaid maid leat oahppan.

Hállánbulljarasain leat cealkkaálggut maid sáhttet geavahit álgoheahtái.

Lávkkas mus leat fáhcat.

Mus lea guksi lávkkas.

Oahppit sáhttet maiddáid dadjat mat sis *eai* láve lávkkka mielde:

Mus ii leat dolla/loddi/vanca/lávvu lávkkas.

Evttohusat joatkkabargguide:

Sátneoahppankoarttat *Lávkkas*

Barget áinnas sátneoahppankoarttaiguin *Lávkkas* hárbhallan dihtii sániid eanet. Sátneoahppankoarttat gávdnojit guovtti hámis, okta mas leat dušše govat, ja nubbi mas leat sihke govva- ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnna [dáppe](#).

ULBMIL LEA Ahte OAHPIT GALGET

- mitalit mii lea lávkkas
- čállit álkes sániid sámegillii

2. Mat dus leat lávkkas?
Iva har du i sekken?

Bija rieggá daid biergasiid birra mat dus leat lávkkas.
Čále sániid ja mital.
Sett ring rundt de tingene du har i sekken.
Skriv ordene og fortell.

Lávkkas leat ...
I sekken er ...

10 Vuonain 1

s. 11: 3. Mu lávka

Oahppit galget sárgut iežaset lávka bargobihtá 3:s, ja áinnas dan maid lávejit bidjat mátkelávkii. Sii geat máhttet čállit sáhttet čállit sániid čállinlinjjáide vuollelis siiddus go leat geargan. Oppalašgeahčastagas siidu 6 lea buorre veahkin jus dárbašit veahki muitit sániid. Oahppit sáhttet čállit juogo eaŋkilsániid, dahje čállit olles cealkagiid hállanbulljarasaid minstara mielde.

Lávkkas mus leat ...

Loahpas galget muitalit guđet guimmiideaset mat leat lávkkas. Dás aktiverejit sániid ja frásaid maid leat oahppan. Cealkkaálggut hállanbulljarasaid siste leat buori álgoveahkkit njálmálaš oassái bargobihtás.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- geavahit álgun iežas sárguma muitalit
- čállit ovttageardánis sániid dahje cealkagiid

s. 12: 4. Goahtesajis

Bargobihtá sáhtta álggahit háleštit dan birra mii goahtesadjj lea, ja mat dábálaččat gávdnojit goahtesajis mearragáttis.

Bargobihtá 4:s galget oahppit čatnat oktii rivttes sáni rivttes govvii. Oahpaheaddji ferte veardidit mo joavku galgá dáinna bargobihtáin bargat. Jus buohkat máhttet lohkat, de sáhttet okto čovdit dán, ovdal oktasaš geahčadeami. Molssaevttolaččat sáhttet oahppit guldalit oahpaheaddji gii lohká ovttá ja ovttá sáni. Atte ohppiide áiggi čatnat sáni ja gova oktii: Sii sáhttet juogo sárgget sázu sánis rivttes govvii, dahje čállit sániid sázuide gova báldás.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Sátneohppankoarttat *Fiervvás ja Lávkkas*

Geavat áinnas sátneohppankoarttaid *Fiervvás* dahje *Lávkkas* hárjehallat eambo sániid. Sátneohppankoarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta mas leat dušše govat, na nubbi mas leat sihke govat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

2. Speallat *Fiervábingo*

Divtte ohppiid speallat *Fiervábingo*, dát lea vuogas doaibma oahppat eanet sániid. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

3. Speallat *Fierválabyrinth*

Speallat *Fierválabyrinth* lea vuogas doaibma oahppat eanet sániid. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- máhttit namaid juoga mii gávdno goahtesajis
- čatnat oktii sáni ja gova
- čállit oktageardánis sániid sáme-gillii

4. Civzzakoarttat *Meahcceskuvllas*

Civzzakoarttat *Meahcceskuvllas* leat vuohkkasat go galget sániid hárbhallat. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzzaniin, dahje tuššain maid sáhtá sihkut. Gávnnaat civzzakoarttaid [dáppe](#).

5. Cealkabuđaldat *Meahcceskuvllas*

Cealkabuđaldat *Meahcceskuvllas* heive bures bargat viidásat dáinna oassefáttáin. Fáddá lea meahcceskuvla, ja oahppit besset oahppat meahcceskuvlla sániid. Vuohkečilgehusa gávnnaat [dáppe](#).

6. Buđaldanspeallobircu

Oahppit galget bargat lassibihtáin maid mii leat gohčodan *Buđaldanspeallobircu*. Bihtá sáhtá geavahuvvot iešguđet láhkai iešguđet fáttáin *Vuonain* oasis. Buđaldanspeallobircu ja geavahanevttohus gávdno [dáppe](#).

s. 13:

5. Min goahtesadji

Oahppit tevdnejit ja ivdnejit goahtesaji. Go leat geargan sáhttet ovttasbargat páras ja muitalit nubbi nubbái maid leat tevdnen. Jus oahppit leat ivnniid birra sámegeillii, movttiidahte sin geavahit dán go muitalit gova birra. Geardduhehpet sániid govva sátnelisttus siidu 6, ja čađahehpet/geardduhehpet ivnniid ivdneplánššas siidu 26 ovdal go oahppit álget njálmmálaš osiin.

Oahppit sáhttet dadjat earjkilsániid, dahje sii sáhttet geavahit cealkkaálgguid hállanbulljarasain veahkin. Oahpaheadji veahkeha sin geat dárbašit veahki álgit.

Eará cealkkaálggut:

Mon lean sárgon ...

Govas leat ...

Min goahtesajis leat ...

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- iežas sárguma vuodul muitalit
- hárbhallat muitalit goahtesaji birra
- guldalit ja áddet oanehis cealka-
giid oahpes fáttá birra

5. Min goahtesadji
Leirplássen vár.

Sárggo ja ivdne goahtesaji mearragittis.
Čále ja muital goahtesaji birra.
Tegn og fargelegg en leirplass ved sjøen.
Skriv og fortell om leirplassen.

Goahtesajis leat ...
På leirplassen er ...

13

s. 14:

Mearraguolit

Háleštehpet makkár guollešlájat gávdnojit mearas. Oahppit soitet máhttit juo muhtin sámegeinamaid?

Ovdanbuvtte guolleplánšša ohppiide. Oahpásmahtte guliide ja dáid sámegeinamaide, daja namaid jitnosit ohppiide ja sii galget dadjat odđasit. Makkár guliid leat borran? Makkár guliid leat goddán?

Jus oahppit máhttet ivnniid, sáhttibehtet háleštit makkár ivnnit guliin govvas.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat sámegeiel namahusa guolli
- oahppat sámegeielnamaid mearraguliin

>>>

Evttohusat joatkkabargguide:

1. Tevdne guoli

Oahppit galget välljet ovtta dahje eanet guliid maid sii tevdnejit ja ivdnejit čállin- dahje tevdnengirjái. Sis geat čállit máhttet, čället dán sámegeielnama tevnnegii.

2. Ráhkadit akvariuma

Dát lea vuogas ovttasbargobihtá akvariuma ráhkadit luohkkálatnjii, dahje čájehit eará ohppiide skuvllas. Oahppit tevdnejit ieža guliid akvariumii, dahje geavahit govaid guolleplánššas. Čuohta roavvásit birra ja laminere dáid, ovdal go oahppit čuohppet dáid fiidnát birra. Ráhkát ráiggi guovdu čielggi guollái, bija bátti dahje siimma čađa, ja gidde dán bábereaskku «rohpái» dahje lođái mii lea bidjon allodahkii.

Molssaevttolaččat sáhttát ieš ráhkadit kássa vuogas sturrodahkii. Akvarium šaddá erenoamáš fiinnis jus málebehtet vel siskkoža; seinniid, robi ja vuodu. Liibmebehtet áinnas vehá sáddo, smávva skálžžuid ja geđggiid láhtái govvidan dihtii mearabotni. Stuorra skálžot, gáranasruitu ja eará dinggaid mat gávdnojit fiervvás lea vuogas geavahit čikŋan. Jus háliidehpet, de sáhttet oahppit čállit guliid namaid, juogo giedain dahje PC:ain. Nammalihppuid sáhttá lamineret, čuohppat ja henget juohke guoli vuollái.

3. Sátneoahppankoarttat *Mearraguolit*

Oahppit sáhttet bargat *Mearraguolit* sátneoahppankoarttaiguin páras dahje jovkkožiin. Sátneoahppankoarttat leat guovtti hámis, okta gihppu gos leat dušše govat ja nubbi mas leat govvakoarttat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnnaat [dáppe](#).

4. Imašlaš guolli

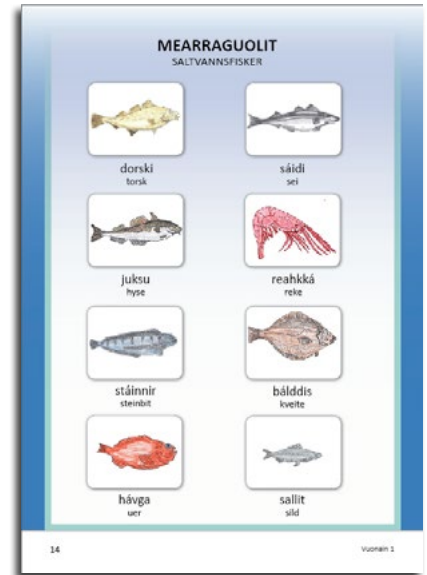
Oahppit ožžot bargun ráhkadit guoli gipsas dahje stáldáiggis. Sáhttá leat juogo mearraguolli maid áiddo leat oahppan, dahje miellagovahallanguolli nugo govvas. Divtte ohppiid málet guoli ivnniin maid ieža háliidit. Go leat geargan, sáhttet muitalit guoli birra; makkár guolli leat ja makkár ivnnit das leat. Henge guoli luohkkálanjaseaidnái. Muite čálistit guollái oahppi nama, nu ahte juohke oahppi oažžu iežas guoli fárrui ruoktot go dat áigi boahdá.

5. Civzakoarttat *Mearraguolit*

Civzakoarttat *Mearraguolit* leat ávkkálačča hárhjehallandihtii sániid. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit sáhttet merket rivttes sániid civzanasaguin, dahje tuššain maid sáhttá eret sihkkut. Don gávnnaat civzakoarttaid [dáppe](#).

6. Ivdne guliid

Dán lassibihtás galget oahppit ivdnet guliid njuolggadusaid mielde. Mii leat ráhkadan dán bihtá guovtti veršuvnnas, mas nubbi lea álkit go nubbi. Bihtáid gávnnaat [dáppe](#).

Dán miellagovahallanguoli lea 4. ceahkki oahppi Olmmáivákki skuvllas ráhkadan. Govva: Toril B. Lyngstad

s. 15: 6. Makkár guolit leat fierpmis?

Bargobihtá 6:s galget oahppit gávnnahit makkár guolit leat čuohcan fierbmái. Oahpaheaddji ferte veardidit mo joavku galgá bargat dáinna. Jus buohkat máhttet lohkat, de sáhtta bargobihtta čuovdit okto ovdal go oktasaš joavkkus geahčadit. Molsaeaktun sáhttet oahppit guldalit oahpaheaddji gii dadjá ovttá ja ovttá sáni. Atte ohppiide áiggi čatnat sáni ja gova oktii. Sii galget sárget sánis ja rivttes guollái govas.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

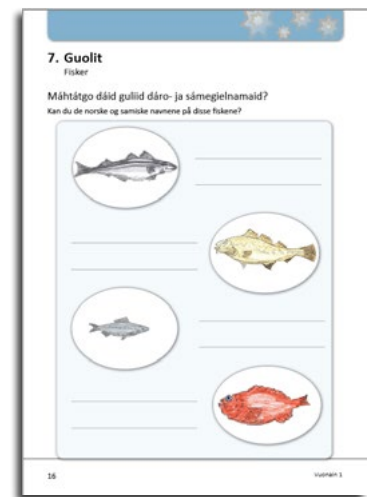
- máhttít muhtin mearraguliid namaid
- čatnat sáni ja gova oktii

s. 16: 7. Guolit

Oahpaheaddji ferte veardidit mo joavku galgá bargat bihtáin. Jus buohkat máhttet lohkat ja čállit, de sáhttet okto bargat ovdal oktasaččat joavkkus geahčadit. Molssaeaktun sáhtta oahpaheaddji oktan ohppiiguin gávnnahit makkár guolit leat govas dán siiddus. Jus oahpaheaddji čállá sániid távvalii, de sáhttet buot oahppit čállit dáid girjái.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- máhttít muhtin mearraguliid namaid sihke dáro- ja sámegillii
- čállit álkes sániid sámegillii ja dárogillii

s. 17: 8. Mat dát leat? Lávlla Gos lea guolli?

Nugo ovddit bargobihtáin, de ferte oahpaheaddji mearridit mo joavku galgá bargat ovttas dáinna siidduin.

Jus oahppit galget bargat okto dáinna bargobihtáin, de sáhtta oahpaheaddji mitalit ahte sii gávdnet veahkki illustrerejuvvon sátnelisttus siidu 6 vuolimuččas.

Lávlla *Gos lea guolli* manná seamma šuoŋas go *Fader Jakob*. Háleštehpet man birra lávlla lea, ja lávllu ohppiiguin ovttas. Sáhttet go son joavku ráhkadit eanet vearsaid? Sáhtte álkit ráhkadit dán, dušše lonuhit muhtin sániid lávlagis: vuosttaš vearsa linjas *Gos lea guolli*? sáhtta ovdamearkka dihtii *guolli* lonuhuvvot dáid sániin: *skálžu, dorski, sáiddi, bálddis, skárfa, skávli* dahje muhtin oahppi nama joavkkus. Vearba *Gosa vuojat odne* heivehuvvo dan ođđa vearsa linjai jus lea dárbu, ja báikái gosa lea mannamin, sáhtta maid rievdadit dárbbu mielde.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- čállit álkes sániid sámegillii
- guldalit lávлага
- oassálastit lávлумis

s. 18: Mearralottit

Háleštehpēt makkár lottit gávdnojit mearragáttis. Oahppit soitet máhttit juo muhtin dárogiel dahje sámeviel namaid? Ovdanbuvtte loddeplánšša ohppiide. Dovddiit lottiide ja sámeviel namaide. Makkár lottiid leat oaidnán? Makkár jienat ráhkadit? Leat go lottiin eará namat du govillus?

Jus oahppit máhttet ivnniid, de sáhttibehtet háleštēt makkár ivnnit leat lottiin govain.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Sátneohppankoarttat Mearralottit

Oahppit sáhttet bargat sátneohppankoarttaiguin *Lottit várís* páras dahje jovkkožiin. Sátneohppankoarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta seahtta dušše govaiguin, ja nubbi fas mas leat govvakoarttat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnнат [dáppe](#).

2. Speala Guolle- ja loddebingo

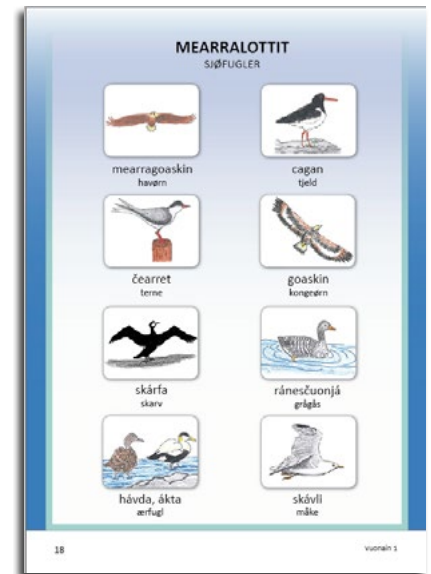
Vuogas doaimma geardduhit mearraguliid namaid, ja hárjehallat mearralottiid namaid, lea speallat *Guolle- ja loddebingo*. Vuohkečilgehusa gávnнат [dáppe](#).

3. Civzakoarttat Mearralottit

Civzakoarttat *Mearralottit* leat vuohkkasat go galget hárjehallat loddenamaid. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzzaniin, dahje tuššain maid sáhtta sihkut. Gávnнат civzakoarttaid [dáppe](#).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- loahppat sámeviel nama loddi
- oahppat muhtin mearralottiid namaid

s. 19: 9. Lottit

Bargobihtá 9:s galget oahppit guldalit, dahje lohkat sisdoalu dáid iešguđetgelágan hállanbulljarasain. Sii galget veardidit ahte leat go dan maid lottit dadjet duohta vai gielis, ja russet daid hállanbulljarasaid mat lea boastut. Čilge ohppiide maid *Mon lean* oaivvilduvvo.

Čuovvovaš hállanbulljarasain leat riehta:

Mon lean skárfa.

Mon lean cagan.

Mon lean ákta.

Mon lean skávli.

Maid livčče lottit dán guovtti hállanbulljarasain duođaid galgan dadjat? Atte ohppiide geat máhttet lohkat gávnнатhit dán. Sii gávdnet veahkki siidu 18.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- guldalit dahje lohkat ja áddet álkes cealkagiid
- čatnat cealkagiid govaide

Barget áinnas eanet cealkkaálgagiiguin *Mon lean...*
Divtte buot ohppiid deavdit sániid maid oaivvildit ahte heivejit cealkagiidda.

Evttohus cealkagiidda:

Mon lean nieida.
Mon lean bárdni.
Mon lean oahppi.
Mon lean skuvllas.

s. 20: Skálžžut

Ovdanbuvtte skálžoplánšša ohppiide. Hála dan birra makkár skálžžut gávdnojit fiervvás. Makkár skálžonamaid máhttet juo? Jus ovdagihtii leat čoaggán skálžžuid fiervvás, de heive bures čájehit dáid ohppiide. Geahčadehpet skálžžuid ja skálžoplánšša. Nagoditgo son oahppit gávnnaht makkár skálžžuid leat váldán mielde skuvlii? Dás heive bures háleštit dan birra gos skálžžuid gávdná, mainna dát ellet, leago borahahtti, makkár ivdni skálžžuin leat jna.

Divtte ohppiid smiehtat mo skálžžut leat ožžon sámegeinamaid. Mearrasámi guovlluin lei dábálaš ahte mánát geavahedje skálžžuid ja eará maid gávdne fiervvás duhkoraddat šibitdálu. Dát lea dehálaš doaibma maid otná oahppit ge sáhttet dahkat, juogo skuvllas, dahje fiervvás go leat mátkkis.

Dán liŋkkas gávnnaht eanet cavgilemiid ja jurdagiid maid vel sáhtta dahkat skálžžuiguin ja eará maid gávdnabehtet fiervvás.
<http://www.klikk.no/foreldre/barn/aktiviteter-for-barn/la-bar-na-samle-skjell-2545840>

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sámegeiel sáni skálžu
- oahppat sámegeinamaid iešguđetgelágan skálžžuide

s. 21: 10. Skálžžut

Bargobihtá 10:s galget oahppit gávnnaht makkár skálžžut leat govvejuvnon siiddus, mii šibihid namma leat sámegeillii, ja makkár šibihat leat addán skálžžuide nama. Jus ovdagihtii leat čoaggán skálžžuid fiervvás, de sáhttet oahppit iskat dáid, gávdnat dáid namaid, ja bidjat dáid rivttes šibihii.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- máhttit muhtin skálžonamaid
- lohkat álkes sámegeiel sániid
- čatnat sáni ja gova oktii

s. 22: Logut 11. Galle?

Dán girjjis leat válljen fokuseret loguide 0:s 10 rádjái. Jus oahppit leat sihkkarat loguide, de sáhttibehitet bargat loguin gitta 20 rádjái. Hárjehallet loguid bures 10 rádjai (vejolaš 20 rádjai).

Bargobihtá 11:s galget oahppit lohkat fáhcaid, fatnasiid, dorskiid, skálžžuid ja lottiid. Man ollu gávdnet sii guhtesge? Sii čállet loguid bovssaid sisa vuollin siiddus.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- dovdat /šaddat sihkkarat loguide 0:s 10 rádjái
- lohkat 10 rádjái (dahje 20) sámegeillii
- čállit loguid bustávaiguin

Háleštehpēt bohtosa birra go buohkat leat geargan lohkamis. Introdusere/gearddut lohkansáni *galle* mii mearkaša *hvor mange*, ja jeara ohppiin man galle fáhccapára, dorski, skálžžu, lotti ja fatnasa leat dán siiddus:

Galle fáhca leat dán siiddus?

Dán siiddus leat ... fáhca.

Evttohusat joatkkabarguide:

1. Loga sámegillii

Girjjis leat ollu siiddut maid sáhtta atnit lohkamii: illustrerejuvvon sátnelistu siidu 6, alfabehta siidu 7, duot ja dát siidu 8, 9, 10, 12, guolit mat gávdnojit guolleplánššas siidu 14 ja fierpmis siidu 15 jna. Oahppit sáhttet maidai lohkat ohppiid, čállinbevddiid, stuoluid, glásaid luohkkálanjas, dahje gávdnat juoga maid olgun lohka. Min skuvllas leat málen lohko-gearbmaša asfáltii skuvlašiljus mas leat logut 1-100. Oahppit hárbhallat loguid go njuikot lohkoruvttuid mielde ja lohket jitnosit dan seammás go njuikot. Oahpaheaddji doarju dárbbu mielde, ja oahppit njuikot nu guhkás go máhttet lohkat.

2. Civzakoarttat Logut

Civzakoarttat *Logut* leat vuohkkasat go galget loguid hárbhallat. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzzaniin, dahje tuššain maid sáhtta sihkut. Gávnnat civzakoarttaid [dáppe](#).

3. Ivdne gova

Dán lassibihtás galge oahppit gávdnat rivttes vástadusa iešguđet rehketbihtáin ovdal go sáhttet ivdnet illustrašuvnnaid. Bihtá gávnnat dás [dáppe](#). Bohtet maidái eanet lohkobargobihtát čuovvovaš siidduin.

s. 23:

12. Galle dus leat?

Bargobihtá 12:s galget oahppit muitalit man galle sis leat masge. Dás fertejit máhttit loguid 10 rádjai, ja muitit sániid maid leat oahppan ovdal. Letne iešdátos válljen ahte ii čállit loguid bustávaiguin, muhto dan sadjái bájuhit mat leat illustrašuvnnaiguin. Dát gáibida ohppiin vehá eanet. Ovdal go álgá bargat dáinna siidduin, de lea buorre ahte geardduhit loguid 10 rádjai, ja sániid maid galget lohkat, ja hárbhallat gažaldagaid ja vástadusaid.

Galle dorski dus leat?

Mus lea okta dorski.

Galle lávkka dus leat?

Mus leat guokte lávkka.

Oahpaheaddji mearrida ieš galget go gažaldagaid jearrat badjáneddji ortnetvuorus, dahje soaittáhat ortnetvuorus, vejolaš guktot.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- máhttit loguid 0:s 10 rádjái
- máhttit lohkat 0:s 10 rádjái
- máhttit muitalit man galle lea masge

s. 24: **Ivnnit**

Dán ivdneplánššas leat mii mearridan ovdanbuktit ovcci ivnni. Mii leat maiddái válljen váldit mielde sihke predikativa- ja attribuhttahámiid vai oaidnit ahte gávdnojit iešguđet lágan hámit. Mii leat vásihan ahte oahppit dovdet goappašiid hámiid mánáidgárdde rájes. Muhtin oahppit soitet leat oahppan nuppi hámi, ja earát fas dan nuppi. Dalle sáhttit oahpahit ahte goappašagat leat riehta, muhto geavahuvvojit sierraláhkai. Jus oahppit leat dasa láddan, de sáhttit áinnas hárhjhallat cealkagiid gos geavahit goappašiid hámiid. Jus ii, de sáhttá oahpaheaddji mearridit goappá hámi geavahit.

Áigeguovdilis cealkagat:

Govas lea rukses vanca.

Vanca lea ruksat.

Mannet siidu 23:i fas, ja jeara ohppiin makkár ivnnit leat dinggain bargobihtá 12:s. Oahppit sáhttet vástidit ivnniin + sániin, dahje olles cealkagiin. Čájjet ohppiide ovdamearkkaid man láhkai sáhttet vástidit:

ruoná lávka

Lávka lea ruoná.

Heive maiddái bures háleštit makkár biktasat ohppiin odne leat, ja makkár ivnnit leat biktasiin.

Mus lea/t ... badjelis odne.

Mus leat alit buvssat badjelis odne.

Illustrerejuvvon sátnelistu siidu 6, ja guolle- ja loddeplánššat siidu 14:s ja 18:s heivejit bures hárhjhallat ivnniid frásain/ cealkagiin. Seammás besset oahppit geardduhit sámegeiel sániid maid ovdal leat oahppan:

Makkár ivdni stáidnárís/juvssus lea?

Stáinnir lea ránis. Juksu lea ruškat.

Govas/Siiddus lea ránes stáinnir/ruškes juksu.

Evttohusat joatkkabargguide:**1. Civzzakoarttat Ivnnit**

Civzzakoarttat *Ivnnit* leat vuohkkasat go galget ivnniid hárhjhallat. Čálit ja laminere koarttaid. Oahppit merkejit rivttes sániid civzzaniin, dahje tuššain maid sáhttá sihkut. Gávnnat civzzakoarttaid [her](#).

2. Dajaldatbuđaldat Ivnnit

Dajaldatbuđaldat *Ivnnit* heive bures joatkit viidáseappot dáinna oassefáttáin. Dajaldatbuđaldaga gávnnat [dáppe](#).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat/geardduhit muhtin ivnniid sámegeilli

s. 25: **13. Loga, ivdne ja čále logu**

Dán bargobihtás galget oahppit lohkat biktasiid juohke bovssas, ivdnet dáid mearriduvvon ivdnokodaid mielde. Sii galget čállit loguid siffariiguin nástái mii lea bajábealde juohke bovssa, ja loahpas galget sii geat čállit máhttet, čállit loguid bustávaiguin sázuide bovssaid vuolábealde.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- lohkat sámegillii
- ivdnet bagadusa mielde
- čállit loguid sámegillii

s. 26: **14. Ivnnit**

Oahpaheaddji veardida mo joavku galgá bargobihtáin bargat. Jus buohkat máhttet lohkat ja čállit, de sáhtta vuos okto bargat dáinna ovdal go oktasaččat geahčadit joavkkus. Jus eai máhttet buot oahppit lohkat, de guldalit oahpaheaddji ja ivdnejit oahpaheaddji bagadusa mielde.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- máhttit muhtin ivnniid sámegillii
- guldalit dahje lohkat álkes frásaid

s. 27: **15. Guldal ja ivdne!**

Bihtta 15 lea guldalanhárjehus gos oahppit galget ivdnet gova oahpaheaddji bagadusa mielde. Oahppit fertejit dovdat ivnniid ja sániid maid fiervvás sáhttet gávdnat.

Álgge geardduhit dábáleamos ivnniid ivdneplánššas s. 24:s, biktasiid namat, ja sániid illustrerejuvvon sátnelisttas s. 6:s, jus orru dárbu. Atte das maŋŋá oanehis bagadusaid ohppiide. Čilge/gearddut ohppiide mii *Govas lea/t* mearkkaša. Divtte ohppiid gárvvisin ivdnet juohke bagadusa gaskkas.

Oahpaheaddji vállje ieš mat galget ivdnejuvvot, ja makkár ivnnit galget geavahuvvot. Oahppit sáhttet maiddá ieža friddja beassat ivdnet, dahje eará ohppiid bagadusa mielde jus oahpaheaddji ii mearret visot. Dás heive bures guovttis ja guovttis ovttas bargat.

Dá muhtin ovdamearkkat bagadusaide:

Govas lea rukses návsti.

Govas lea čáhpes vanca.

Govas leat alit áirrut.

Jielli lea ruoná.

Gahpir lea fiskat.

Loahpas sáhttet oahppit lohkat maid oidnet govas. Man galle guoli, návstte, lotti, guollejielli jna. Oidnet sii govas? Oahpaheaddji sáhtta jearahit oahppit nu ahte lea veahkkin álgit:

Galle návstti leat govas?

Galle vancca leat govas?

Galle lotti leat govas?

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- máhttit ivdnet bagadusaid mielde
- máhttit sámeielnamaid ivnniin
- máhttit sániid mat gávdnojit fiervvás

15. Guldal ja ivdne!
Lyt og fargelegg!

Guidal oahpaheaddji ja ivdne gova.
Lyt til lærenen og fargelegg bildet.

Muital makkár ivdnii.
Fortell hvo slags farge.

Galle? Loga ja muital.
Hvor mange? Tell og fortell.

Govas leat njeallje áirru.

Govas lea rukses návsti.

27

s. 28: **Fiervvás**

Dán siiddus ovdanbuktit ohppiide muhtin aktivitehtaid maid Olmmáivákki skuvlla oahppit barget olgoskuvllas mearragáttis. Geahčadehpet ja háleštehpet govaid birra. Loga ja jorgal teavsttaid juohke govvi.

Ráhkadehket iežadet govvareportáša/seaidneáviissa searválagaid. Jus dii lehket leamaš olgoskuvllas, de válljebehtet muhtin govaid leairaskuvllas/fáddábeivviin ja čállibehtet teavstta. Divtte ohppiid evttohit govvateavsttaid juohke govvi. Geavahehket áinnas digitála távvala bargadettiin, nu ahte oahppit oidnet sihke gova ja teavstta oktanaga. Teavstta sáhtta gieđain čállit.

Go lehpet geargan dáinna, liibmebehtet govaid ja govvateavsttaid garra báhpára ala. Seaidneáviissa hengejehket luohkkálatnjii dahje muhtin sadjái gos bures oidno ohppiide ja oahpaheddjiide.

Seaidneáviisa lea buorre mátkemuitun ohppiide.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- guldalit dahje lohkat álkes govvateavsttaid
- váldit oasi eará ohppiid meahcceskuvlla vásihusaide
- čállit sániid dahje álkes teavstta govaide gieđain dahje tastaturain
- geavahit digitála reaidduid čállin dihtii sániid ja oanehis cealkagiid

s. 29: **16. Fiervvás**

Dán bargobihtás besset oahppit ieža mearridit maid háliidit sárgut ja ivdnet, nu guhká go doalahit *Fiervvás* fáddái. Sii sáhttet sárgut luonddu, oahppit mátkkis, fatnasiid, skálžžuid, guliid, návsttiid, lottiid jna. Go leat geargan, de galget mitalit maid leat tevdnen. Ávžžut sin geavahit ivdnenamaid go mitalit:

Fiervvás leat ...

Mon lean sárgon ...

Mon lean sárgon ruškes vancca.

Evttohusat joatkkabarguide:**1. Ráhkadit mearraruolla**

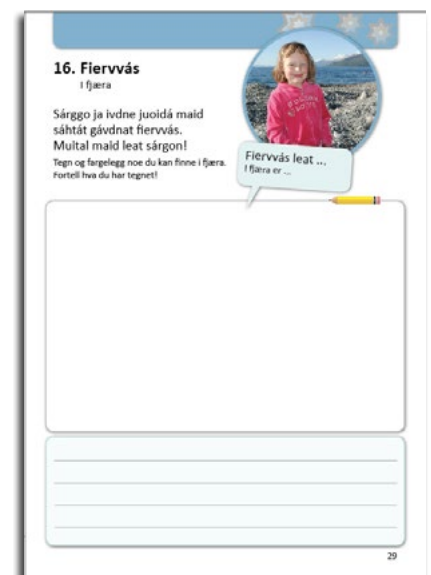
Jus lehket čoaggán geđggiid ja eará luonduávdnasiid olgoskuvllas, de sáhttet oahppit ráhkadit juohkehaš iežas mearraruolla. Lassin geđggiide, dárbbasit málaid, málagušttaid ja buori liimma. Vuoktan sáhtta geavahit debbuid, stáráid ja láiggi dahje eará, riehkki sáhtta šaddat mearraruolla fanas, ja sákkít/oaksebihtát fas soabbin. Dás lea dušše miellagovahallat mii bisseha.

2. Sátneoahppankoarttat *Fiervvás*

Barget áinnas sátneoahppankoarttaiguin *Fiervvás* hárjehallandihtii sániiguin. Sátneoahppankoarttat gávdnojit guovtti veršuvnnas, okta seahhta dušše govaiguin, ja nubbi fas mas leat govvakoarttat ja teakstakoarttat. Vuohkečilgehusa gávnnat [her](#).

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- sárgut *Fiervvás* fáddái
- geavahit iežas tevnnege vuolggasadjin mitalit
- máhttit mitalit maid fiervvás sáhtta gávdnat

3. Speallat *Fiervábingo*

Divtte ohppiid speallat *Fiervábingo*, lea vuogas doaibma oahppat eanet sániid. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

4. Speallat *Fierválabyrinta*

Speallat *Fierválabyrinta* lea buorre doaibma eambo hárjehallat sániid. Vuohkečilgehusa gávnnat [dáppe](#).

5. Cealkabuđaldat *Fiervvás*

Heive bures bargat viidasat sániiguin ja cealkagiiguin mat leat čatnon *Fiervvás* oassefáddái. Cealkabuđaldaga gávnnat [dáppe](#).

s. 30:

17. Luonddunamahusat 18. Sámi báikenamat

Sámi báikenamain leat dávjá luonddunamahusat. Háleštepet dan birra mii luonddunamahus lea, ja gávdnet ovdamearkkaid dárogielas. Oahppit geat máhttet čállit, sáhttet čállit sámi luonddunamahusaid siidu 17:s. Máhttet go son oahppit eará luonddunamahusaid?

Báikenammabargobihtás lea ulbmil ahte oahpaheaddji vällje sámi báikenamaid maid oahppit galget oahppat. Soaitá ahte oahppit juo máhttet muhtin sámi báikenamaid? Vállje áinnas oahpes ja áigequovdilis namaid mearragáttis dahje lagas guovllus. Muital maid báikenamat mearkašit. Lea vuogas ahte oahppit besset smiehtadit manin, ja mo sámi báikenamat leat ožžon namaid. Jus leat muitalusat mat leat čatnon dáid iešguđetge báikenamaide, de sáhtta áinnas dáid muitalit ohppiide. Dát muitalusat addet movtta oahppat, ja lea seammás álkit muitit báikenamaid.

Bargobihtá 18:s galget oahppit čállit ovttá dahje moadde sámi báikenama. Bargobihtá sáhtta skuvllas bargat, dahje leat ruovttubargun.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- háleštit luonddunamahusaid birra
- oahppat muhtin luonddunamahusaid sámegeallii
- oahpásmuvvat muhtin báikkálaš sámi báikenamaide

s. 31:

19. Makkár sániid don gulat?

Dá lea guldalanhárjehallan gos oahppit galget čájehit maid leat oahppan. Čilge ohppiide ahte galget bidjat rieggá birra daid sániid maid gullet, okta sátni juohke linjjás. Bihtás 1:s sáhtte omd. välljet sániid gaskkal *dolla* – *fiervá* – *fáhcat*. Oahpaheaddji vällje ieš makkár sániid birra oahppit galget bidjat rieggá.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- guldalit ja dovdat sániid
- čájehit máhtolašvuoda

s. 32:

20. Mital mat leat govas

21. Oahppit meahcceskuvllas

Geavat oahpistangova *Fiervvás* siidu 5:s háleštan vuolggsadjin. Oahppit sáhttet áinnas guovttis ja guovttis háleštit gova birra.

Oktasaš čoačkáigeasu oktavuodas boahit sihkarit vásihit ahte go buohtastahit vuosttas geardde hálešteami, de lea dál ohppiin álkit hállat, ja lea stuorát sátneriggodat ja eambo mitalit.

De dehálaš čalmmustahttit dán ovdáneami nu ahte oahppit ieža fuomášit maid sii leat oahppan dan botta go fáttáin leat bargan. Ovdáneapmi lea dehálaš movttiidahttin oassi gielain viidáseappot bargat.

Manjimuš bihtta gihpagis lea oaivvilduvvon bargat *Vuonain 1*. Geahčat govaid ja loga maid oahppit lohket. Divtte juohke oahppi mitalit maid sii oaivvildit olgoskuvlla birra, dahje iežaset fáddábeivviid birra mearragáttis.

Evttohus cealkkaálgguide:

Mon liikon ...

Lea suohtas/láittas/... meahcceskuvllas.

Mu mielas lei/lea ...

Meahcceskuvllas mon gávdnen ...

5. Olgobargu

DOAIBMA/FÁDDÁ

Mii vuolgit meahcceskuvllii

Ovdabargu/Ávdnasat

Iskkas gávdnojitgo báikkálaš mitalusat ja cukcasat guovllus gos galgabehtet johtit.

Giellabarggahanguoigalusat

Oahpes ášši lea ahte ohppiid leat váttis oažžut giela geavahit busse, biillas dahje váccedettiin. Sáhtta goitge plánet báikkiid gos bisána mitalit báikkálaš mitalusaid, dahje gos oahppit ohppet luonddunamahusaid ja sámi báikenamaid maid «ovddal bohtet» jođedettiin.

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- čájehit iežas njálmmálaš giella-ovdáneami
- geavahit tevnneaga álgun háleštallamii
- loahpahit girje bargguiguin

ULBMIL LEA Ahte Oahppit Galget

- oahppat muhtin sámi báikenamaid
- oahpásmuvvat báikkálaš mitalusaid
- gearduhit/oahppat muhtin luonddunamahusaid

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávostallan

Ovdabargu/Ávdnasat

Jus lea vejolaš, de berre váldit mielde lávomuoraid ja loavdaga vái sáhtta cegget árbevirolaš lávu. Lea ovdu jus lea mielde olmmoš gii lea hávjánan lávuin ja máhtta muitalit ja čájehit mo cegget, bierggastit ja atnit lávu.

Molssaeaktu:

Váldde mielde plánsša *Lávostallan* ja *Lávus*, ja ane dan veahkin ceggedettiin juogo árbevirolaš lávu dahje ođđaáigásaš lávu mas leat alumiidnastákkut.

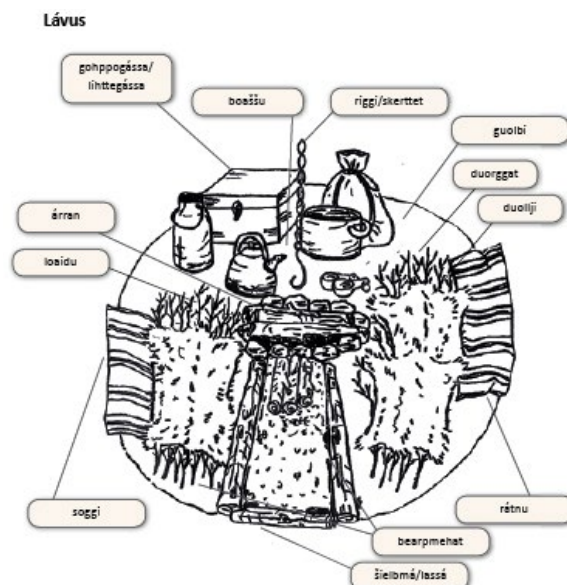
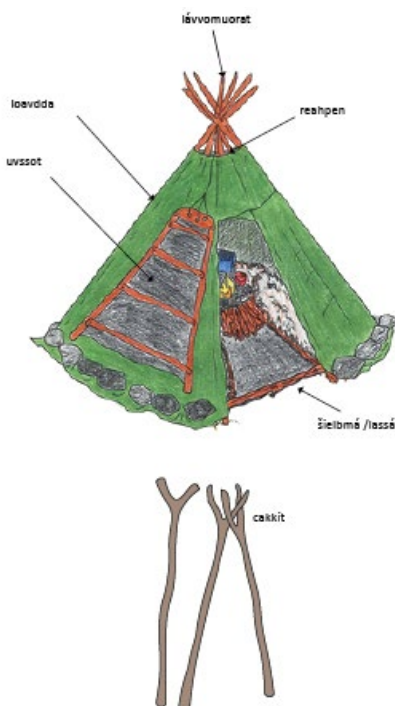
Giellabarggahanguoigalusat

Jus oahppit veahkehit cegget leairra, de sáhtta ovttagardánit čilget maid dahká.

Manjá go lávvu lea ceggejuvvon, de sáhttibehtet čoahkkanit lávvui ja háleštit árbevirolaš goahte- dahje lávvoortnega birra. Dán sáhtta dahkat sihke sáme- ja dárogillii.

Ii leat ulbmil ahte oahppit galget oahppat doahpagaidd, dasgo dat lea *Váriin 3* ja *Vákkiin 3* oahppanulbmilat. Ohppiid mielas dáidá dattege leat sihke ávki ja somá gullat dán birra dán dásis.

Lávvu lea maid vuogas čoahkkananbáiki jus dálki lea heittot, dahje lea «joavdelasvuolta». Dáppe sáhttet oahppit sártnodit meahcceskuvlla birra, gullat máidnasiid ja muitalusaid, speallat breahhtaspealuid dahje memory, dahje bargat sátnebánko-koarttaiguin mat gullet fáddái.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- dovdáhit veaháš mo árbevirolaš lávu latnjaortnet ja atnu lea
- doaimmalmahttit giela spealuid ja sátnekoarttaid veagas
- viššalit geavahit giela iešguđetge njálmmálaš aktivitehtain
- gullat máidnasiid ja muitalusaid sámegillii

DOAIBMA/FÁDDÁ**Dolastallan****Ovdabargu/Ávdnasat**

Leairaskuvlla dahje fáddábeaivvi (-beivviid) lágideami diibmoplána berre čálihuvvot, laminerejuvvot ja hengejuvvot dollasadjái, mii lea lunddolaš čeahkkananbáiki. Diibmoplána oažžu leat sihke sámegillii ja dárogillii.

Meahcceskuvllas-plánša ja sátnelistu *Goahtesaji barggut ja doaimmat mearragáttis* berrejit maid hengejuvvot nu ahte váhnemat, geat háliidit veahkehit, oahppit ja oahpaheaddjit oidnet daid.

Jus lea plánejuvvon ahte boarráset oahppit galget dramatiseret *Boradanboddu mearragáttis*, mitalusa, ja ovdanbuktit dan nuorat ohppiide, de heivešii bures lohkat ja háleštit mitalusa birra ohppiiguin ovddalgihtii, nu ahte dovdet sisdoalu.

Giellabarggahanguigalusat

Go galgat dolastallat, de sáhttit háleštit das maid dárbbášit go galgat dola dahkat. Mii sáhttit vuosehit mas mii sárđnut nu ahte čujuhit, čájehit dahje viežžat dan mas hupmat. Dainna lágiin čielgá buorebut ohppiide maid mii oaivvildit.

Várut barggahit ohppiid nu ahte jearat gažaldagaid sámegillii, gearddut gažaldagaid mángii. Jeara seammá gažaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

Čielga dolastallanbargu sáhtta leat čohkket ohppiid jovkui mii galgá dahkat dola. Barggaha ohppiid nu ahte jearaha sis dihtetgo maid dárbbáša go dola galget dahkat, ja bivdá sin dan viežžat. Bálká sáhtta leat ahte besset márfiid bassit dolas.

Dát bargobihtta sáhtta maid leat bargobihtta luonddubálgá várás.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid maid dárbbáša dolastallamis
- oahppat álkis cealkagiid fáddái

Áigeguovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas*-plánššas.

Áigeguovdilis cealkagat:

- Maid mii dárbbášit go galgat dolastallat?
- Mii dárbbášit gedggiid, bessiid, muoraid ja riššaid.
- Sáhtátgo viežžat...? Gii gille viežžat ...?
- Gilletgo viežžat ...?
- Gii sáhtta...?
- Mon gillen.
- Mon in gille.

DOAIBMA/FÁDDÁ

Goahtesajis

Ovdabargu/Ávdnasat

Ane fal sátnebánjkokoarttaid sadjosis.

Giellabarggahanguoigalusat

Dan botta go mii leat čoahtis dola birra, de sáhttit sártnodit das mii goahtesajis lea, gos hivessegat leat jna. Dát sáhttet leat lunddolaš hálešteamit, dahje plánejuvvon aktiviteahtta. Sáhttet háleštit guoktin dahje smávva dahje stuorra joavkun.

Sáhtta barggahit ohppiid nu ahte jearaha sámegeillii. Gearddut fal jearaldagaid mángii. Jeara seammá jearaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

Dás sáhtta atnit sátnebánjkokoarttaid dahje *Meahcceskuvllas*-plánšša veahkkin oažžut ohppiid geavahit giela.

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávkkas

Ovdabargu/Ávdnasat

Ane sátnebánjkokoarttaid sadjosis, dahje «čájehanlávka» man sisa oahpaheaddji lea coggan dábálaš biergasiid beaivemohki dahje idjadanmohki várás.

Giellabarggahanguoigalusat

Dola birra dahje lávus sáhtta sártnodit das mii mis lea lávkkas. Dát sáhttet leat lunddolaš hálešteamit, dahje plánejuvvon aktiviteahtta. Sáhttet háleštit guoktin dahje smávva dahje stuorra joavkun.

Barggat ohppiid nu ahte jearahat sámegeillii. Gearddut fal jearaldagaid mángii. Jus oahpaheaddji vállje atnit fysalaš lávka ovdamearkan, de roggá ovttá ja ovttá biergasa lávkkas ja jearrá mii dat lea, makkár ivdni das lea jna. Jeara seammá jearaldagaid dárogillii jus lea dárbu.

Dás sáhtta atnit sátnebánjkokoarttaid dahje *Meahcceskuvllas*-plánšša veahkkin oažžut ohppiid geavahit giela.

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- máhttit sániid mat mitalit mat goahtesajis leat
- oahppat ovttageardánis cealkagiid fáddái

Áigeguovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas*-plánššas.

Áigeguovdilis cealkagat:

- Mii dát lea?
- Mat dát leat?
- Mii/mat lea/t goahtesajis?
- Goahtesajis lea/t ...
- Mital maid oainnat goahtesajis.
- Gos du lávvu lea?
- Makkár ivdni das lea?
- Gos hivesset lea?
- Muite fal bassat gieđaid!
- Dál lea boradanboddu!
- Maid don borat?
- Mon boran ...
- Maid don siđat?
- Mon siđan ...
- Giitu biepmu ovddas!
- Sáhtátgo veahkehit mu?

ULBMIL LEA Ahte OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid mat mitalit mat goahtesajis leat
- oahppat ovttageardánis cealkagiid fáddái

Áigeguovdilis sánit: Geahčas illustrerejuvvon sátnelisttu gihppaga siiddus 6 dahje *Meahcceskuvllas*-plánššas.

Áigeguovdilis cealkagat:

- Gos du lávka lea?
- Makkár ivdni dás lea?
- Mii dus lea lávkkas?
- Mat dus leat lávkkas?
- Lávkkas lea/t ...
- Leago dus ... lávkkas?
- Lávkkas mus leat fáhcat, ullobáidi, ullobuvssat, nohkkanseahkka, niesti, niibi, guksi ...

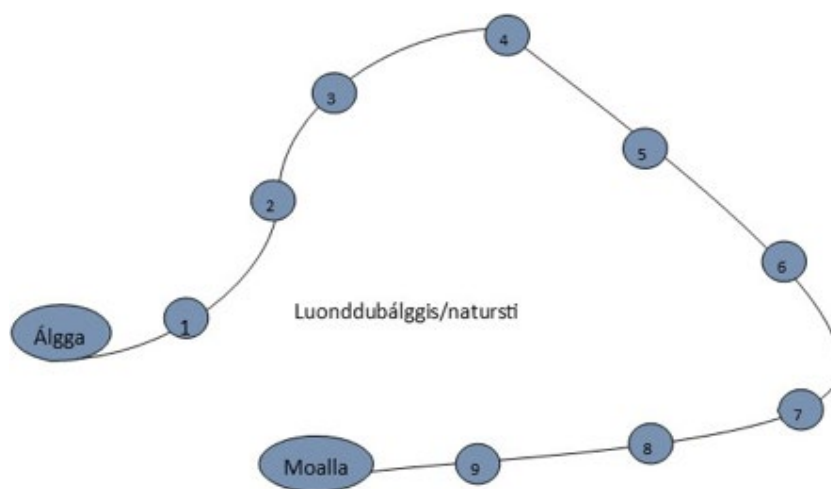
DOAIBMA/FÁDDÁ**Luonddubálggis****ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET**

- dovdát/máhttit lottiid/skálžžuid/guliid namaid

Ovdabargu/Ávdnasat

Dán aktivitehtii liikojit eanaš oahppit hui bures. Aktiviteahtta ferte plánejuvvot bures ovddalgihtii. Oahppit barget smávva joavkkuin (4-5 oahppi) čoavdin dihtii iešguđetgelágan barggaid.

Luonddubálggis sáhtta lágiduvvot dušše teorehtalaš bargobihtáiguin, dahje teorehtalaš ja praktihkalaš bargobihtáid ovttastemiin. Praktihkalaš bargobihtát gáibidit ahte lágidettiin leat lasi resursaolbmot doaimmas.

Detálgaplánen ja čađaheapmi lea maiddái dan duohken mo oahppijoavku lea oktiibiddjovuvvon.

[Dáppe](#) bohtet bargobihtáevttohusat mat sáhttet adnojuvvot luonddubálgás. Bargobihtát ja válddahusat gos iešguđege boasta lea, ferte heivehuvvot báikái gos dáhpuhuvvá.

Giellabarggahanguoigalusat

Luonddubálgá bargobihtáevttohusat leat buot sámegillii, ja dát leat dušše evttohusat munno bealis. Jus didjiide ii leat áigeovdil ahte buot bargobihtát leat sámegillii, sáhttibehtet ráhkadit odđa bargobihtáid dárogillii, ja geavahit muhtin min bargobihtáin muhtin poasttain.

Mihttu ja áigeovdilis dajahusat lea dan duohken mo doaimma čađahehpet. Olgešravddas gávdnabehtet bovssa mas leat muhtin evttohusat.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Biebmu***Iđitbiebmu**Boradanboddu**Gaskabeaivvit**Eahketbiebmu***Ovdabargu/Ávdnasat**

Olmáivákki skuvllas lea álo 9. luohkás ovddasvástádus málestit buohkaide geat leat meahcceskuvllas mielde. Vuosttas beaivvi lea dábálaččat «mátkemális», dalle lea buot oassálastiin alddeset mielde buot ráhkadanávdnasat, ja de leat 9. luohká oahppit geat ráhkadit borramuša. Nuppi beaivvi láve skuvla fállat mállássa. Mearragáttis ráhkadit 9. ceahkki oahppit dábálaččat guollegáhkuid, báisttán guoli dahje guollemáli.

Smávvaskuvllas sáhtta mis maid leat biebmu fáddán. Mii sáhttit háleštit biepmus man borrat, dahje ráhkadit ieža iđitbiepmu, beaivebiepmu dahje eahketbiepmu.

Mii leat čohkken muhtin álkis biebmorávvagiid maid sáhttibeh-tet atnit jus háliidehpet ráhkadit borramuša ovttas nuoramus ohppiiguin. Biebmorávvagiid gávnnat [dáppe](#).

Giellabarggahanguoigalusat

Borademiin sáhttit háleštit das makkár borramuš ja niesti mis lea mielde, leago mis borranmiella dahje goiku, maid háliidit birrat ja juhkat jna. Jeara gažaldagaid maida oahppit sáhttet geahččalit vástidit.

Nuoramusaide sáhtta leat buorre gullat gažaldagaid sihke sáme-gillii ja dárogillii. Gearddut ánnas moanaid gerddiid sáme-gillii, ovdal go dárbbu mielde jearat seammá gažaldaga dárogillii. Ii leat oaivil ahte oahppit galget oahppat buot sániid ja frásaid, muhto dovdáhit gažaldagaid ja máhttit vástidit eaŋkalit.

Dát sáhttet leat sártnodeamit mat leat lunddolaččat, dahje plánejuvvot bargobihtát, dahje goappašagat.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat sániid ja álkis cealkagiid mat gullet borademiide

Áigeguovdilis cealkagat:

- Makkár biebmu dus lea lávk-kas?
- Mus leat ...
- Leatgo nelgon?
- Leatgo ...?
- De lean./In leat.
- Maid don siđat?
- Mon siđan ...
- Siđatgo ...?
- De siđan.
- Maid don jugat?
- Mon jugan ...
- Maid don borat?
- Mon boran
- Liikotgo ...
- Mon liikon ...
- Sáhtátgo saddet munnje ...?
- Giitu biepmu ovddas!
- Dearvuhta!/Eale dearvan!/Šatta falli!

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávlagat ja stoahkan

Ovdabargu/Ávdnasat

Mis leat álo ovttarattalávrumat ja stoahkanbottut main ceahkit leat seahkálassii go leat meahcceskuvllas. Mánjgga oahppi mielas leat stoahkandiimmut, main boarráseamos ohppiin lea ovddasvástádus stoagahit ja guoimmuhit nuorabuid, meahcceskuvlla suohttaseamos doaimmaid gaskkas. Dakkár doaimmat fertejit plánejuvvot ovdal go meahcceskuvla dollojuvvo.

Gaska- ja nuoraidceahki oahppit juhkkovuvvojit joavkkuide ja ožžot veaháš áiggi skuvllas plánet makkár aktivitehtain sii háliidit ovddasvástádusa. Mii lávet dadjat ahte juohke joavku galgá plánet ja ráhkkanahhtit uhcimus golbma aktivitehta. Molssaevttolaččat sáhttet oahpaheaddjit plánet iešguđetgelágan aktivitehtaid.

Organiseren ja hoidu lea dan duohken man galle oassálasti leat, ja mo oahppijoavku lea oktiibiddjovuvvon giela ja agi dáfus.

Boradanboddu mearragáttis lea engelas máidnasa *The little red Hen* eará láchkai sátnáduvvon veršuvdna. Dan gávnnat [dáppe](#). Dát muitalus heive bures gaskaceahki dahje nuoraidceahki ohppiide hárhjhallat ja dramatiseret smávvaskuvlla sámegiellohppiid várás.

Dii ieža mearridehpet man garra fokus galgá leat sámegiellas dáid stoahkan- ja aktivitehtain. Sámegielloahppit gaska- ja nuoraidceahkis sáhttet áinnas lávlut sámegillii, dahje stoahkat álkes giellastohkosiid ovtta smávitceahkki mánáiguin. Molssa-eaktun sáhtta veardidit dán friijaboddun, jus oahppit leat beavvi bargan gielain. Stoahkanbottut leat muhtimin dehá-leabbon go giellaoahpahus.

Joavkkuin gos buot oahppit leat sámegiell hállit, sáhttet buot stohkosat, lávlagat ja aktivitehtat leat sámegillii. Seaguhuvvon joavkkuin berrejit sámegiell oahppit oassálastit stohkosiin ja aktivitehtain earáiguin. Sámegiell oahpaheaddji sáhtta maid vejolaččat plánet muhtin aktivitehtaid maid buohkat čadahit sámegillii, maiddáii sii geat eai hálddaš sámegiella.

Eará stoagus- ja aktivitehtaevttohusat mat heivejit giellahárjehusaide ja giellabarggahusaide: Áddestallanstohkosat, *Tante-Knute*, *Kima stoagus*, *Slå på ring*, *Bierdna nohkka*, *murjen*, *máinnastanboddu*, *hálgu bálkesti*, *gilpe*, *Sisten*, *Stiv heks*, *Haija boahdá*, *Rukses čuovga*, *Bro*, *bro brille*.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- geavahit giela iešguđetgelágan oktavuodain
- leat mielde dahje guldalit dramatiserema
- oahppat muhtin sámi lávlagiid

Lávllaevttohusat leat gávdnamis *Lávlagat ja hoahkamat*.

Dá leat soames dábálaš stohkosa ja aktiviteahta mat veaháš heivehusain sáhttet adnojuvvot giellahárjehussan:

Haija bohtá

Dá sáhtá álkis heivehusain dahkat oahpes stohkosa eará stoagusin dan mielde maid háliida hárjehallat:

Stáinnir bohtá stohkosis sáhtá ovdamearkan hárjehallat ja geardduhit guliid namaid (ovdamearkka dihtii: dorski, sáidi, hávga, reahkká jna.). *Bivdi bohtá* sáhtá seamma láchkai hárjehallat mearralottiid maid sáhtá bivdit (ovdamearkka dihtii: skávlí, skárfa).

Kima stoagus

Dát lea muitánstoagus man sáhtá geavahit oahppat/geardduhit sániid, ja seammás hárjehallat visuála muittu.

Dá lea evttohus mii heive 3-6 oahppi jovkui: Bidjet muhtin sátnebánjkokoartta, dahje fysalaš dávvira, ovdamearkan hálgu, geađggi, skálžžu, niibbi, bastte, gohpu jna. čohkkánvuloža ala. Mađe eanet koarttat dahje dávvirat, dađe váddáseabbon šaddá. Čujut dávviriidda, daja sániid ja gearddut dassáži go buohkat máhttet daid. Bija ohppiid mannat oanehis viehkanmohkkái, ja jávkat dan botta ovttá koartta dahje dávvira. Go bohtet fas ruoktot, de galget dadjat sámegeinlama dávviris mii váilu. Gii máhtá dan ovddimus, beassá dalle fas válljet dávvira man jávkada. Jus dávviriid sirddaša dađistaga, de šaddá váddáseabbon. Lonut muhtin sániid manjá go golbma-njeallje vuoru leat mannan.

Fiervástáfeahhta

Dát lea ovttasbargo- ja giellahárjehus ceškiid gaskka. Oahppit iešguđet ceškiin organiserejit njeallje oahppi joavkkuiguin. Várut vai šaddá variašuvdna sihke agis ja máhtolašvuodádasis joavku juohkimis. Sáttaviehkamis leat mánga praktihkalaš barggu. Joavkkut ožžot njeallje čuoggá juohke bargobihtás. Okta čuokkis juohke oassebargobihtás.

Vuosttas oasis galget oahppit viežžat njeallje mearriduvvon dingga goahtesajis. Dát sáhtá leat lávka, hálgu, duolba geađgi ja riššat. Oahpaheaddji bagada sámegeilli buot joavkkuide oktanaga. Juohke joavko-oassálasti galgá čađahit ovttá doaimma juohke hárjehusas. Joavku sáhtá ieš mearridit mo juogadit bargguid, ja mo čoavdit daid. Danin lea dehálaš ahte oahppit guovdilastet bagadettiin, ja ahte leat oktasaš addejupmi maid bargu mearkkaša. Ulbmil lea athe viežžat rivttes dinggaid, ja jus háliidehpet, de sáhttitbehtet maddái gilvalit áiggis.

Nuppi bargobihtás galget oahppit sárgut 4 dingga mat leat čatnon fáddái, ovdamearkka dihtii *vanca*, *návsti*, *jielli* ja *fiervá*. Sáhtá differensieret dahje dahkat bargobihtá váddásut ja lasihit

adjektiivva. Dás maid bagadus sámegillii aivve. Buot oahppit joavkkus galget sárgut ovtta dingga, ja oahppit ieža čielggadit gii maid galgá sárgut. Váldde mielde ivdnebliánttaid ja árkkaid, dahje tuššaid ja unna távvala juohke jovkui masa sáhttet sárgut. Ulbmil lea ahte sii tevdnejit rivttes dinggaid, váikko rivttes sturrodagas, dahje rivttes ivnniin.

Jus lea hállu, sáhtta ráhkadit lassi bargobihtáid.

Evttohus bargobihtáide:

1. Oahppit galget gávdnat 8 iešguđetgelágan skálžžu fiervvás, ja máhttit unnimus 4 nama dáiguin. Dás lea vejolaš ahte joavku sáhtta fasket 4 liige čuoggá, jus máhttet buot 8 nama skálžžuin.
2. Oahppit galget máhttit 4 mearraguoli nama.
3. Oahppit galget máhttit 4 mearralotti nama.

Sátnestáfeahhta

Dát lea aktiviteahhta mas oahppit ohppet/geardduhit sániid ja seammás hárjehallat muittu. Oahppit juhkkovuojoit smávva luohkáid gaskasaš joavkkuide main leat 3-4 oahppi guhtesnai. Dás heive váldit mielde ovdaskuvlamánáid, jus sii leat mielde mátkkis.

4. luohká oahppit ožžot ovddasvástádusa oahpahit ovdaskuvlajoavkku, 1.-3. luohká ohppiide dihto sániid. Sánit mat galget ohppovuojo, sáhttet ovdamearkan leat mearraguolit, mearralottit ja skálžut, dahje sánit gihppaga illustrerejuvnon sátnelisttus. 4. luohká oahppit berrejit bures ráhkkanan dása skuvllas.

Oahppit geat leat ožžon bargun leat «oahpaheaddjin», čuoččastit veahá gaska eret joavkkuin geat leat biddjovuojo čuožžut manjalaga. Sii ožžot roahkka čálistit sániideaset lihpuide maid váldet mielde vái muitet daid. Iešguhtege joavku vázzá/viehká 4. luohká oahppi lusa gii galgá oahpahit sidjiide sámegielsáni. Go oaivvildit iežaset máhttit sáni, de vázzet/vihket oahpaheaddji lusa gii máhtta sámegiela ja dadjet sutnje sáni sámegillii (ja mii dat lea dárogillii). Dasto čuoččastit ráiddu manjimužžii, ja válljejit ođđa oahppi geas lea ođđa sátni boahhte hávi go lea sin vuorru fas. Dás lea deatalaš ahte leat doarvá rávisolbmot geat «holdejit joavkkuid», ja geat dorjot nuorra oahpaheddjiid.

Land art/Dáidda luonddus

Oahppit galget dahkat dáidaga ávdnasiin maid gávdnet fiervvás. Sii sáhttet ovdamearkan ráhkadit gova dahje bácci. Sáhttet bargat okto dahje guoktin/smávva joavkun. Govva dahje bázzi man ráhkadit, galgá gullat meahcceskuvlla fáddái. Go leat geargan, de sáhtta iešguhtege oahppi/joavku muitalit earáide maid lea ráhkadan.

Muitalettiin sii atnet nu eatnat sámegeiellsániid ja frásaid go máhttet. Dá lea liñka govvaráidui mii soaitá leat oaivadeaddji: <http://www.fantasifantasten.no/index.php?news&nid=41>

Savkalanstoagus

Oahppit čužžot gierdun, ja oahpaheaddjis lea mielde gubá sátneoahppankoarttat, dahje guliid ja /dahje lottiid govat mat leat ráhkaduvvon guolle- ja loddeplánšša vuodul. Okta oahppi geassá koartta dahje gova. Jus govas lea ovdamearkan *skávli*, de galgá oahppi savkalit: «*Mon lean skávli*» lagamus oahppái iežas olgešbealde, ja nubbi savkala dán fas oahppái gii lea su olgešbealde. Nu jotket dassáži go maŋimuš oahppi lea beassan gullat sáni ja son dadjá dan jitnosit. Jus leat olu oahppit joavkkus, de sáhtta juohkit joavkku nu ahte gártá heivvolaš lohku oahppit juohke gierddus. Dás hárjehallet sihke guldalit, áddet ja gaskkustit álkis dieđáhusaid.

Dán liñkkas leat lassi olgostoagusevttohusat:

http://www.uteskoleveven.no/uteaktiviteter/uteleker.asp?Data_ID_Article=169&Data_ID_Channel=1

DOAIBMA/FÁDDÁ

Sámi báikenamat

Ovdabargu/Ávdnasat

Sámi báikenamain gávdnat eatnat dieđuid luonddu ja kulturhistorjjá birra.

Válddes mielde kárta mii čájeha guovllu gos dii lehpit. Kárttas galget leat sámi báikenamat. Jus ii gávdno heivvolaš kárta mas leat sámi báikenamat, de sáhtta ieš sárgut álkidahttojuvvon kárta.

Guorahala gávdnojitgo mitalusat mat gullet báikenamaide.

Giellabarggahanguoigalusat

Váldde ohppiide mielde mátkkáži gohttenguovllu birra, ja atte ohppiide bargun gávdnat ovdamearkkaid *njárga*, *várri*, *johka*, ja vejolaš eará luonddunamahusaid. Oahppat báikkálaš sámibáikenamaid jus gávdnojit guovllus gos lehpit. Jus leat mitalusat mat gullet iešguđege báikenammii, de sáhtta dáid áinnas mitalit ohppiide.

Buorre lea jus oahppit besset imaštallat manne ja mo sámi báikenamat leat šaddan.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat muhtin dihto báikenamaid
- oahppat muhtin luonddunamahusaid (ovdamearkan: *suolu*, *johka*, *njárga*, *várri*, *fiervá*, *vuotna*)

DOAIBMA/FÁDDÁ**Mearraguolit****Ovdabargu/Ávdnasat**

Váldde mielde guolleplánšša, bivdinrusttegiid ja gádjunliivva, jus oahppit galget fatnasis oaggut. Šiehtadus luoikkahit fatnasat dahkko buorre áiggis. Lea dehálaš ahte iskabehtet makkár sihkarvuodagáibádusat čuovvut. Ságastallen sihkarvuoda birra fatnasis, ja manin gádjunliiva lea nu dehálaš. Oahppit galget gárvodan fanasmátkái láhkai.

Jus ii leat áigequovdil vuolgit oaggut fatnasis, de sáhttet oahppit oaggut stákkuin gáttis. Váldde mielde guolleplánšša, stákku, vuokkaid ja áinnas gádjunliivvaid ohppiid sihkarvuoda dihtii, váikke eai galgga fatnasis oaggut.

Molssaeaktun sáhtta šiehtadit nuppi ceahkki ohppiiguin geat sáhttet vuolgit oaggut, juogo fatnasis dahje gáttis, ja dutkat guollešlájaid maid leat oggon.

Giellabarggahanguoigalusat

Váldde ohppiid oaggunmátkái juogo fatnasis dahje gáttis. Divtte ohppiid hárjehallat álkes bargguid oagguma oktavuodas, ovdamearkka dihtii oaggut giehtaváđun dahje oaggunstávrráin, molsut vuokka dahje suhkat. Dás galget oahppit geardduhit sániid maid leat oahppan (ovdamearkka dihtii: *vanca, suhkat, oaggut, oaggunstávrrá*) ja oahppat ođđa (ovdamearkka dihtii: *giehtaváđđu, vuogga, fierbmi, bivdit, áirrut*).

Divtte ohppiid mearridat makkár guollešlájat leat, ja dutkat mo lea hápmi, ivdni ja eará dovdomearkkat. Geavahehpet giela aktiivvalaččat bargguid siste.

Geavahehpet bivdosállaša ráhkadit borramuša: Báistet dahje vuššet guoli, dahje vuššet guollemáli. Bagadusa guollemállái gávdnabehtet [dáppe](#).

DOAIBMA/FÁDDÁ**Šattut ja liedit****Ovdabargu/Ávdnasat**

Váldde mielde kláddagirjji man sisa beassabehtet deaddit šattuid, ja veahá stargaset árkkaid A5- dahje A6-formáhtas, skieraid ja kontáktabáhpára.

Ane šaddoplánšša ja vejolaš šaddočoakkáldatgirjjiid sadjosis.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- loahpat iešguđetge mearraguliid namaid
- oahppat manin lea dehálaš geavahit gádjunliivva
- oahppat sámegiel sáni *gádjunliiva*

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat/geardduhit šaddo-namaid mearragáttis

>>>

Giellabarggahanguoigalusat

Vázzet ulliráji, ja ohcet šattuid ja liđiid maid váldibehtet skuvllii mielde. Atnet šaddoplánššaid ja šaddočkakkáldaga gávnnaht šattuid šlájá maid gávdnabehtet. Šaddoplánššaid gávdnabehtet [dáppe](#).

Gávdnabehtetgo sihke sámi ja dáru namaid šattuide? Vállje-
jehket 5-6 iešguđetgelágan šattu maid váldibehtet mielddádet.
Vuogas lea bidjat šattuid deaddagassii vái goiket veaháš ovdal go
bidjabehtet kontáktabáhpára sisa. Skuvllas sáhttibehtet ráhkadit
šaddočájáhusaža. Dát lea bargobihtá mii boahá fas gaska-
ceahkis, muhto dalle stuorát viidodagas ja eambo šattuiguin.

DOAIBMA/FÁDDÁ

Muorjjit

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat/geardduhit sáni muorji
- oahppat iešguđetgelágan muorjenamaid

Ovdabargu/Ávdnasat

Váldet mielde muorjeskáluid ja vejolaš muorječkakkána. Láibe-
pusiide sáhtá čoggit jonaid dahje čakppesmurjjiid. Jus hálii-
dehpet ráhkadit measttu goahtesajis, muitet váldit mielde
sohkara ja lohkkelihtti. Dás gávdnabehtet mo ráhkadit sarret-
measttu sámi vuogi mielde [dáppe](#).

Váldet mielde muorjeplánšša, jus lea dárbu.

Giellabarggahanguoigalusat

Jus leat valjis muorjjit goahtesaji guovllus, sáhttibehtet murjet.

Dát lea buorre liiba oahppat dahje geardduhit muorjenamaid.
Dutket daid iešguđetgelágan dakŋasiid ja murjjiid. Boah-
stahttet ja ohppet erohusaid ja earáláganvuodaid.

Mátkkis sáhttibehtet murjet mestui dahje jokŋasoktii (troll-
krem). Oahppit sáhttet ráhkadit muorjemeasttu. Jus lehp
plánen ráhkadit duolbaláibbiid dahje hávvarbuvrru eahket-
dahje iđitbiebmun, de lea liige somá go iežas ráhkaduvvon
meastu lea láibbi dahje suohkat alde.

Ii leat ulbmil ahte oahppat muorjenamaid *Vuonain 1*, muhto
Vákkiin 1:s ja *2:s*. Jus lea vejolašvuhta ja áigi, de lea dát buorre
liiba geardduhit muorjenamaid.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Skálžžut****Ovdabargu/Ávdnasat**

Čohkkejehket skálžžuid ja eará maid sáhtta geavahit šibitdálu ráhkadit. Lea buorre ahte lehpet skálžžuid namaid ovdagihtii, nu ahte oahppit dovdet daid iešguđetgelágan «šibihiid» dálus. Geavahehpet skálžžoplánšša veahkin.

Váikko leaš dis mielde muhtin gii mánnán lávii ráhkadit šibitdálu. Son sáhtášii mitalit dán dahje maiddái eará ovddešáigge stohkosiid birra.

Giellabarggahanguoigalusat

Fiervá ii leat leamaš dušše guolásteddjiid bargosadgin, muhto maiddái mánáid duhkoraddanšilljun. Mánát čohkkejedje skálžžuid, rihkiid ja eará maid gávdne fiervvás ja geavahedje stoahkamii. Sii ráhkadedje šibitdálu geđggiin ja rihkiin, ja skálžžut ledje šibihat, dát lei árbevirolaš mánáidstoahkan mearrasámiguovlluin. Divtte mánáid ráhkadit iežaset šibitdáluid, okto, páras dahje jovkkožiin.

Go buohkat leat geargan, de sáhttet oahppit fidnat «šibitdáluid» gálledeamen fiervvás. Divtte ohppiid mitalit iežaset šibitdálu birra. Jus lea váttis mitalit, de sáhtta oahpaheaddji veahkehit jearahallama bokte. Dán doaimma sáhtta maiddái skuvllas bargat.

DOAIBMA/FÁDDÁ**Fiervvás****Ovdabargu/Ávdnasat**

Váldet mielde skálžžoplánšša, skáluid dahje juoga man sisa čoaggi-behtet geđggiid, skálžžuid ja eará maid oahppit gávdnet fiervvás.

Mii lávet ráhkadit čájáhusa fiervvás gos čájehat šattuid, skálžžuid ja eará maid leat gávdnan. Gávnnat čilgehusa *Giellabarggahanguoigalusat* boahtte siiddus. Jus dát lea din mielas buorre jurdda, de muitet váldit mielde garra báhpira ja plastihkkaskoaddásiid jus plánebehtet ráhkadit čájáhusa fiervvás.

Jus lea návstte gohttensaji lahkosiin, de leat mátki dohko hui somás doaibma. Soaitá muhtimiidda vuosttas geardde ahte fidnet návsttes? Ferte ovdagihtii leat šiehtadan eaiggádin ahte beassat guovllalit návstii.

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat namaid skálžžuin ja šibihiin dálus.
- oahppat ovddeš áigge stohkosiid birra

ULBMIL LEA AHTE OAHPPIT GALGET

- oahppat skálžžonamaid
- oahppat namaid dinggain mat gávdnojit fiervvás
- oahppat sámegeiel nama návsttes
- oahppat sániid mat gávdnojit návsttes

Giellabarggahanguoigalusat

Vázze ohppiiguin mátkki fiervvás. Muital maid dáppe sáhtta gávdat, ovdamearkka dihtii divrriid geđggiid vuolde, skálžžuid, čáppa geđggiid, rihkiid, doabbariid, fatnasiid, kájarusttegiid ja návsttiid.

Ráhkkanahhte ohppiid ahte galget geahččalit gávdat geđggážiid, rihkiid ja nu ollo iešguđetgelágan skálžžuid go vejolaš vázedettiin fiervvás. Dáid sáhttibehtet váldit mielde skuvlii, juogo geavahit dáid duodjediimmuin dahje stoahkan oktavuodain. Molssaeaktun sáhtta ráhkadit govvačoakkáldaga dahje miničájáhusa.

Lea maid vejolaš ahte oahppit ráhkadit čájáhusa fiervvás, ánnas vuogas báikkis lahka gohttensaji. Go oahppit leat ráhkadan sámegiel galbbaid daidda maid leat gávdat, de sáhttet bovdet eará luohkkálaččaid geahččat čájáhusa. Oahppit ofelastet dáid eará ohppiid čájáhusbáikkis, ja galget muitalit maid leat gávdat, ja namahit dáid sámegillii. Jus bovdebehtet eará ohppiid, de lea dát vuogas geardduhan liiba sidjiide.

Jus lea vejolaš de sáhttibehtet maiddái finadit návsttes (šiehtat ovdagihtii eaiggádin), ja muital ohppiide mii doppe soaitá leat.

Návstte geavahit fanasvistin ja oaggunrusttegiid rádjat, ja dábálaččat láve leat olu maid sáhtte geahčadit doppe. Čilge ohppiide masa muhtin dát rusttegat adnojit, ja geavat sámegiel namahusaid go muitalat. Go leat geargan oahpisteamen návsttes, de ožžot oahppit bargobihtá. 1. ceahkki ohppiide lea buoremus čoavdit bargobihtá oahpaheaddjin ovttas, muđui sáhttet oahppit čoavdit bargobihtá okto, páras dahje 3-4 joavkkus.

Bargobihtá gávnnat [dáppe](#).

DOAIBMA/FÁDDÁ

Lávlun- ja muitalanboddu

Ovdabargu/Ávdnasat

Váldde mielde vuogas kopijalogu lávlagis *Vuonain*. Lávlagiid gávnnat *Lávlagat ja hoahkamát*. Gávna báikkálaš myhtaid, cukcasiid, muitalusaid ja máidnasiid dološ ja dálá áiggis maid heive ohppiide muitalit. Dán lávlun- ja muitalanboddui sáhttibehtet bovdet muhtin resursaolbmo gii lea čeahppi máinnastit. Muite fal ahte eai leat mendo soaiggus muitalusat dáidda nuoramusaide, ja sisdoalu sáhtta ovdagihtii šiehtadit.

ULBMIL LEA AHTÉ OAHPPIT GALGET

- guldalit lávlaga
- oassálastit lávlagis
- guldalit báikkálaš muitalusaid ja máidnasiid

Giellabarggahanguoigalusat

Čohkke ohppiid ovttarattatlávlumii ja stoahkanboddui main ceahkit leat seahkálassii go leat meahcceskuvllas.

Ohppiidjoavkkus gos buohkat leat sámegiela sáhttet buot lávlagat sámegillii. Muitalusat sáhttet maid sámegillii, muhto sáhtte veardidit ahte galget go odđasit muitalit dárogillii jus orru dárbu.

Seaguhusjoavkkus sáhttet lávlut sihke sáme- ja dárogillii. Ii daga maidege ahte oahppit geat eai oahpa sámegiela skuvllas maid besset gullat giela. Ovdamearkka dihtii sáhttet lávlut *Ro, ro til fiskeskjær*, *Suga mađđái*, *Guollevávlla* ja *En ekte lofottorsk jeg er* oahpásmuvvan dihtii lávlagiidda, ja ahte lávlut sáme- ja dárogillii.

Muitalusat sáhtte leat sámegillii, dahje dárogillii gos maid sámegiella lea ossin. Son gii muitala sáhtta áinnas geavahit sámegiela báikenamaid, luonddunamahusaid ja eaŋkilsániid sámegillii váikko muitalus lea dárogillii. Ja ii daga maidege ahte oahppit gullet muitalusa sihte sáme- ja dárogillii.

